

IVAN CANKAR

JAKOB:RUDA

DRAMA.

ZALOŽIL · L. SCHWENTNER
LIUBLJANA 1900

JAKOB RUDA

Vse pravice (za prevajanje, uprizoritev itd.) pridržuje si
izključno založnik — L. Schwentner v Ljubljani.

—

Napram gledališkim odrom — rokopis.

JAKOB RUDA

DRAMA V TREH DEJANJIH

SPISAL

IVAN CANKAR

LJUBLJANA 1900

ZALOŽIL L. SCHWENTNER

030008618

Osobe.

Jakob Ruda, posestnik na Drénovem.

Ana, njegova hči.

Marta, njegova sestra.

Ivan Dolinar, slikar.

Peter Broš, podjetnik in trgovec.

Dobnik, posestnik in gostilničar.

Alma, njegova hči.

Koželj, inžener.

Justin, učitelj.

Košuta, prejšnji pisar Rudov.

Delavci. Gostje.

Vrši se na Drénovem v naših dneh.

(Desno in levo od občinstva.)

PRVO DEJANJE

(Soba z glavnim vhodom na desni. V ozadju na desni obednica, na levi vrata v sobo Jakoba Rude. Na levi strani dvoje oken na vrt. Na desni spredaj, soba Ane. Pohištvo je lepo, a ne bleščeče elegantno: — kakor so ravno boljše sobe na deželi; barva tapet, preprog i. t. d. je zamolkla. — Pozorišče ostane isto med vso igro.)

I. prizor.

Ana. Košuta.

Ana. Prav imate, da odhajate; Bog z Vami! Tukaj ni več varno . . . A kam se obrnete?

Košuta (človek star in suh, z neznatnim, obritim obrazom, v obnošeni obleki; napravljen, da odide). Za prvi čas nimam nič natančnega.

Ana. Povejte mi samó to, Košuta . . . po pravici! Vi ste služili pri nas toliko let, imeli ste v rokah vse račune . . . povejte mi, ali ne ostane nič, čisto nič?

Košuta. Nič ne.

Ana. Torej . . . srečno pot, Košuta!

Košuta. Ne mislite, gospodična Ana, da bežim iz hiše, ker prihajajo upniki. Jaz sem prestar in naposled bi se živelo kakorkoli. Toda meni je tukaj zaduhlo, mene je strah. Prestajal sem, a zdaj me grabi za grlo.

Ana. Strah Vas je.

Košuta. Zdi se človeku, da mora hoditi tod okrog s povešeno glavo in pridržano sapo. A jaz bi rad dihal. Zdravstvujte . . . . In še to: — ker nimate nikogar, ki bi Vas ljubil, skrbite sami, da ne napravijo bankovca iz Vas. Na očeta se ne zanašajte; on je brez vesti umoril Vašo mater.

Ana. Kaj govorite, Košuta?

Košuta. To je bil navaden umor. Ali je nisem gledal dolga leta, kakó je upadala? Ona je umirala od zapuščenosti, dom se je rušil, — in on je živel veselo po svetu in zapravljaj svoj denar. Kadar je prišel za par dni s hrupom in šumom, — ali ni pričakovala od njega kakor otrok ljubeznive besede in se tresla, da ne odide prehitro? . . . . In vse tiste njene solze in tisti žalostni dnevi, — to so zdaj strahovi, ki hodijo tod okrog. Rešite se, če se morete!

Ana. Vi ste strašni, — zakaj mi pripovedujete to?

Košuta. In zdaj je prišlo nádenj, kakor je moralo priti . . . . zdaj, ko se podira strop nad njim. Vi imate take oči, kakor jih je imela Vaša mati; ustvarjene so samó za solze. Pojdite od tod, čim preje . . . Zdravstvujte, gospodična Ana!

Marta (od desne).

2. prizor.

Prejšnja. **Marta.**

Marta. Kje je Jakob? — Tam doli prihajajo vsi . . . o Bog, kakšno življenje.

Ana. Kdo prihaja?

Marta. Delavci iz tovarne; denarja zahtevajo . . . jaz se bojim zanj, — ves je že iz sebe . . . Vi bi jih potolažili Košuta, in zdaj odhajate od nas . . . ves svet nas ostavlja.

Košuta. Tu se ne dá tolažiti; nihčè ne mara besed namesto denarja. Bog z vami! (Odide na desno.)

3. prizor.

Ana. **Marta.**

Marta. Da bi mogel človek tako odtod . . . kam daleč stran. Kakšno življenje! — Ali Ana, jaz bom govorila s tabo; vse se lahko spremeni.

Ana. Kakó bi se spremenilo, tetka Marta?

Marta. Poslušaj, Ana . . . Ali moreš pogledati svojega očeta, da bi te v srcé ne zbolelo? Vsi moramo poginiti . . . kakó gremo zmirom bolj navzdol. In vse je zdaj v tvojih rokah . . . Kje je Jakob? Delavci so na koridorju, — poglej na vrt!

Ana (pride do vrat v obednico).

Jakob Ruda (iz obednice).

4. prizor.

Prejšnji. Jakob Ruda.

Ruda (precej velika, suha postava; polna temna brada, sivo melirana; visoko čelo je nerodno pokrito s temnimi, redkimi lasmi; ogrnen s sivim površnikom; mehak črn klobuk). Ali še ni bilo Broša?

Marta. Broša?

Ruda. Rekel je, da pride . . . da ima nekaj posebnega. (Težki koraki na hodniku, trkanje.) Kdo je zunaj?

Marta. Delavci iz tovarne.

Troje delavcev (od desne).

5. prizor.

Prejšnji. Troje delavcev.

Ruda. Bog vas sprimi; kako se vam godí?

1. del. Slabo, gospod Ruda.

Ruda. Meni tudi. Zdaj je sploh slabo življenje na svetu. A odkod to veselje, da vas vidim?

1. del. Stvar je taka. Čakali smo na plačo dva tedna in zdaj ne moremo več.

Ruda. Kaj torej mislite storiti?

2. del. Jaz imam otroke domá.

Ruda. Zgovorite se z Bogom, ki je blagoslovil Vašo ženo. Toda povejte razločno, — kaj zahtevate od mene?

3. del. Denarja.

1. del. Poslali so nas drugi in naročili so nam tole: dajte nam, kar ste nam dolžni in recite, ali naj delamo naprej ali naj nehamo. Tam doli je vse tako zmedeno, pozabljeno in brez vsacega reda, kakor bi ne bilo nobenega gospodarja več. Razšli bi se bili že davno, toda če zaprete tovarno, ostanejo ljudje na cesti. Zató hočejo, da jim razložite, kaj mislite.

Ruda. Čemú to, dragi moji? Storite popolnoma po svoji glavi, kakor se vam najbolje zdi. Če hočete delati naprej, — svobodno vam; delo krepí živce in ohranjuje svežega duhá. A če vam to ne ugaja, potem se lepo razidite in zaklenite vrata za sabo, — nihče vas ne bo klical nazaj.

1. del. Ali je to resno?

Ruda. Za Boga! Kaj sem govoril s smehlja-jočim obrazom?

3. del. Kje je naš zaslužek?

2.
3. del. Mi nimamo kruha.

Ruda. Jaz imam še manj; jaz nimam zraka, da bi dihal. Resnično vam povem, jaz nimam ničesar. Zdaj gostujem tukaj samo za silo; jutri ali poju-trišnjem odidem odtod s palico v roki in z vrečo na rami. Niti suknja na meni ni več moja. A si-romaki, vi se mi smilite, — gotovo! Kruha nimate? — Da vidimo. (Izvleče denarnico.) Ana, obrni svoj žep; morda dobimo toliko, da kupite bonbonov za otroke —

Ana. Ah, oče!

Ruda. Ničesar? Žalostno! Jaz nisem mnogo na boljšem. A poskusimo drugače. Stopite, prijatelji, tu sem. Ali niso to krasne slike? Kupil sem jih pred leti in ne spominjam se več, koliko sem bil dal zanje. Starinar jih morda vzame, ali kdo drugi, ki ima veselje nad takimi stvarmi. Nočete?

Marta. Jakob! — Potrpite, prosim vas ljudje in pojdite.

Ruda. Kadar boste lačni, — tam so moje njive; mislim, da je ostalo še nekaj na njih. Zarad mene izpraznite lahko tovarno; jaz ne bom zahteval računov; skratka, — pomagajte si kakor si morete . . (S spremenjenim glasom; nenadno.) Pojdite torej, — in tam doli povejte: samo še par dnij, potem boste dobili, kar se vam spodobi. Pojdite!

Delavci (odidejo.)

6. prizor.

Ana. Marta. Ruda.

Marta. O Bog, kam naj pobegnemo! — Jaz bi hotela, da bi nič več ne vidjla in ne slišala.

Ruda. Ti imaš previsoke želje; to ni tako lahko. Zatisni oči in videla boš še več . . . Ali dà, — treba je misliti . . . misliti. Denimo vse na stran kar diši po različnih mehkih čutih. Vzemimo stvar suhoparno in ~~jednostavno~~ kakoršna je . . . Kadar nam pokažejo duri, tedaj je najbolj pametno, da se ločimo; čemu bi gledali drug drugemu v obraz? Ti, Marta, dobiš lahko zavetje, službo kjerkoli; morda te potrebuje župnik, najin brat. Jaz . . . jaz pojdem prežvekávat svoje življenje v kako pisarno. — Tiho o tem, — fej! Rajši vrv okrog vrata. (Ani, mehko.) Anica, ubožica, kakšna je tvoja mladost.

Ana. Recite oče, kaj naj storim?

Ruda. Pojdi igrat na klavir in igraj kaj veselega in ničesar ne misli. Tvoje čelo je tako resno, — to je prezgodaj. Smehljaj se, Anica!

Ana. Ali niste ničesar zahtevali od mene, oče?

Ruda. Jaz? — Ne.

Ana (v svojo sobo na desno).

Dobnik (od desne).

7. prizor.

Marta. Ruda. Dobnik.

Ruda. Bog te sprimi, Dobnik; samo ti si mi ostal zvest v teh žalostnih časih. — Idi, Marta, in ne preišluj veliko; to ni zdravo in ne koristi nič. (Marta v obednico.)

Dobnik (debel, rdeč človek, govori mirno in počasi.)
Torej ti nikakor nočeš —

Ruda. Ne, jaz nikakor nočem. Tvoja pomoč bi me ne rešila. Verjemi, da ni zame nobene rešitve. Z denarjem, ki mi ga ponujaš, bi plačal samo najsilnejše dolgove, — a to bi ne oviralo razpada niti za trenotek. Grešil sem nad svojim domom in zato je naravno, da se podira nad mano.

Dobnik. Zdaj si torej fatalist. Sploh pa priznavam, da misliš jako pametno. Prišel si do spoznanja vsekakor prepozno. — — Kaj si torej sklenil? Ali boš čakal, da te vržejo na cesto?

Ruda. Kaj mislim storiti? Predstavljati si ne morem, da bi šel kdaj odtod. Zdi se mi, da zunaj ni zraka, da bi mogel živeti tam med ljudmi, s sramoto in kesanjem na ramenih. Ne, zdaj ne morem odtod.

Dobnik. In prej je bila stvar drugačna?

Ruda. Ti mi nisi oprostil nikdar; in prav si imel . . . Zdaj stojé pred mano jasno tisti dnevi, kakor bi bili včeraj, — in vendar je minilo dvajset let.

Dobnik (hitreje). Čemu govoriš zdaj o tem? Jaz nisem pozabil ničesar, — a ne dotikaj se teh stvari . . . Ona te je ljubila, — prišel si pred njo nenadno, eleganten, duhovit mož, — to ni bilo nič čudnega. Jaz sem se udal v svojo usodo, kakor je bilo ravno mogoče. Dobil sem pozneje celo drugo nevesto. Jaz imam zmirom toliko humorja, da mi nezgode ne škodujejo, — in kakor vidiš, se pošteno redim . . . Sploh je neumno, da bi govoril s plešo na glavi o starih, zaljubljenih urah. Pušti jih pri miru . . . Najmanj pa imaš vzroka, da bi govoril o svoji ženi. Jaz na tvojem mestu bi se ne spominjal rad nánjo.

Ruda. Ti si jo videl velikokrat pred njeno smrtjo, — kakšne so bilo njene oči?

Dobnik. Zdelo se mi je, kakor da so objokane.

Ruda. Tako se ti je torej zdelo. In njen obraz je bil suh in bled?

Dobnik. Kakor iz sivega kamna. Stala je vsako jutro na pragu, devala roko na čelo in gledala, če prihaja pismonoša iz Retovja. Ona te je ljubila.

Ruda. Resnično, to bi se dalo misliti . . . A, da bi si ti mogel predstavljati, kako krasno sem živel jaz tiste čase. Najšumnejša mesta, najveselejše družbe, najboljša vina in najdražje ženske. To se je kàr takó vrtelo pred mojimi očmi . . . Povedal si mi nekoč, da si nesel ti sam brzojavko na pošto, ko je umrla Marija; če si jo bil sam sestavil, tedaj se je izkazala v nji vsa tvoja duhovitost. — «Tvoja žena je mrtva in te pozdravlja.» — Bodi odkritosrčen: ti si dobro slutil, kako si me udaril s pestjo . . . Ti praviš, da me je ljubila?

Dobnik. Če se sodi tako, kakor bi se videlo z navadnimi očmi, tedaj je ti nisi ljubil. Na svetu je mnogo takih, ki se zaljubijo šele v mrliča.

Ruda. Molči, za Bóga; jaz nočem, da bi slišal samega sebe . . . A stopi sem k oknu. Časih na večer, praviš, da je sedela Marija tam nad vodo, na óni skali. Kaj je takrat mislila? Ali je ni bilo strah te strašne globočine, te črne vode, ki leži tam doli tiho, kakor strjena kri?

Dobnik. Na obrazu se ji ni poznala groza. Gledala je doli s čisto mirnimi očmi.

Ruda. Zakaj, misliš, da se ni odločila? . . .

Dobnik. Kako? . . .

Ruda. Ti me razumeš... A povej mi ti, ki si čisto hladen in miren človek, — povej mi, da mi ne ostane ničesar več. V meni je namreč toliko umazane bojzljivosti, da nočem spoznati jasno, kako sem popolnoma nepotreben na svetu. Jaz potrebujem koga, ki bi mi povedal, da bi se spalo najlažje tam doli, — globoko doli med skalami, na mehkem mahu, na dnu vode. Ne bilo bi se treba bati, da bi odneslo moje truplo tam v dolino . . . In tam je temno; ne vidi se nikamor in ne sliši se drugega, kot šumenje hrastov visoko nad skalami . . . To bi bilo čudovito.

Dobnik. Zdi se ti, da je vse izgubljeno zate?

Ruda. Zame je vse izgubljeno.

Dobnik. Tedaj bi bil svet jako lahak, a na vso nesrečo imaš otroka in to je sitno.

Ruda (po kratkem odmoru, zamolklo). Ostavi me.

Dobnik (vstane). Mogoče je seveda, da se obrne vsa stvar zelo veselo. Pravijo, da je Broš zaljubljen v tvojo hčer. In Broš je bogat.

Ruda. Prijatelj, ti imaš strupene oči. Ti vidiš dobro, koliko sem vreden in kakšno pobalinstvo bi bil v stanu napraviti.

Alma (od desne).

8. prizor.

Prejšnja. Alma.

Alma (za sceno). Ana! (Odpre vrata.) Oprostite!
— Ah, papa?

Ruda. Dober dan, gospodična Alma. (Odpre vrata v Anino sobo.) Ana! — (Dobniku.) Hvala tedaj, — tvoje pomoči ne morem vsprejeti.

Dobnik (Almi). Ti si prišla pome?

Alma. Ne papa, niti vedela nisem, da ste tukaj; prišla sem k gospodični Ani.

Dobnik (Rudi). Kakor drago. Če sem te žalil, oprusti.

Ruda (stisne mu roko). Nisi me žalil. Hvala torej še enkrat. —

Dobnik (odhaja).

Ana (iz svoje sobe).

9. prizor.

Alma. Ana.

Ruda (Ani). Kadar pride Broš, pokličič me. (Almi.) Klanjam se. (Odide v svojo sobo.)

Alma. Ana, prihitela sem k tebi na vso sapo . . . Ali je res?

Ana. O čem govoriš?

Alma. Ah . . . no! Kaj res misliš, da se dá skrivati kaj tacega? Za Bóga, in jaz sem bila prepričana, da si ustvarjena svetnica, nuna, kolikor te je. A zdaj pripoveduj, pripoveduj vendar!

Ana. Ničesar ti ne vem povedati, jaz sem popolnoma nedolžna nad tvojo skrivnostjo.

Alma. Tako! Dovolj torej, da ti razodenem čudovito novico. (Tišje.) Ti se možiš!

Ana. Ah!

Alma. Kako se ti zdi? Ali ni to nekaj strašnega?

Ana. Meni je do cela neznan.

Alma. In to odgovarjaš s takim svetim, nedolžnim obrazom? . . . Mi drugi grešniki smo vsaj odkritosrčni. Jaz na priliko . . . ali imaš kakšno cigareto?

Ana. Ne kadim.

Alma. Seveda ne; ti si filistejec. — Pa ne boj se, to pride še vse. — Tako življenje, kot ga boš imela ti! Jaz si samo predstavljam, kaj bi počela, da bi bila na tvojem mestu. Najprvo v Pariz, vsekakor v Pariz! Tam mora biti življenje — hoj! In ti s svojo lepoto, s svojim bogastvom, — vznemirjala boš pol svetá. Različni fraki se bodo sukali krog tebe, uniforme se bodo priklanjale . . .

Ana. Jaz te ne razumem.

Alma. Ne delaj se . . . Broš vendar ne bo pustil, da bi umirala v tem dolgočasnem gnezdu?

Ana. Broš?

Alma. Broš, desetkrat Broš, — kdo drugi? . . . Ali ga ne pričakuješ ravnokar, — ali te ni sram, da se hliniš tako . . . brezobzirno . . . Róko . . . da ti gratuliram; napravila si imenitno . . . Pri nas, vidiš, ne gre tako gladko . . . Tam doli, tisti inženirji . . . to ni nič varnega. Železnica bo kmalu v kraju in potem lahko otresejo prah od svojih podplatov in gledale bomo za njimi z dolgimi obrazi . . . Jaz se trudim po svojih močeh, da oklenem Koželja kolikor mogoče trdno . . . a kdo vé, kaj se lahko zgodi; mamá je preveč nerodna in sili se vmes popolnoma po nepotrebnem . . .

Ana. A oprostí, Alma, ti si grozovita ženska.

Alma (začudeno). Dà . . . kaj delaš ti kako drugače?

Ana. Kaj sem storila? Jaz te poslušam in meni je vse to čisto megleno.

Alma. Morda misliš, da ti bo kdo verjel, da si se zaljubila v Brošev obraz? . . . Naravnost, Ana, — ljudje se čudijo, da je v tebi toliko vsakdanjega razuma . . . Ne misli, da se kdo zgraža nad tabo; nikakor ne! A tega bi si doslej ne sanjala o tebi živa duša . . . Napósled imaš prav. Broš je menda neizmerno bogat.

Ana (vznemirjena). Ali je to resnica?

Alma. Kako?

Ana. O njegovem bogastvu.

Alma. Ha, ha . . . torej nisi še popolnoma na jasnem? . . . O ti! A potolaži se; čudovito je bogat; trgovec, podjetnik, kakoršnega ni več na svetu . . . Lahko si mirna!

Ana (gre v stran, zakrije z roko oči). O Bog!

Alma. Dà, dà, — človek ima pri tacihi stvareh še zmirom nekaj neumnega v sebi. — Ali te je Dolinar že videl?

Ana (obstane.) Ivan?

Alma. Torej ne veš, da se je vrnil? — Godi se mu, kakor zasluži. Čemu se je šel potepat po svetu! . . . Kaj ti ni nič pisal?

Ana. Ne.

Alma. Danes je bil pri nas, spodaj v gostilni. Govorili so ravno o tebi in Brošu; on je nekaj časa poslušal, nato pa je vzel klobuk in odšel. Bil je bleđ kakor zid.

Ana. Kaj se je zgodilo z menoj, o bog! Reci Alma, kaj hočem storiti?

Alma. Ah, ti si otročja; jaz bi ne premišljevala veliko. Saj ni treba, da odsloviš Dolinarja leđeno in mrzlo . . . Razumeš? —

Ana. Ali je bil v resnici on? Ali si ga videla s svojimi očmi?

Alma. Gotovo, toliko se v tem času ni spremenil, da bi ga ne poznala več... A zdaj je slaven umetnik, imeniten slikar, medtem, ko je bil prej čisto navadna tápica... Lahko boš ponosna na tacega častilca...

Ana. Oh meni je težko... Jaz tega ne morem prenašati... Prosim te, ne muči me... Ali ne, to vse ni res, tó ne sme biti. Čemu bi se morala uničiti ravno jaz?... Jaz ne potrebujem bogastva... naj razpade vse... naj prodajo dom, naj nas razženejo po svetu, — kaj to mene briga... Bankovec bodo napravili iz mene, tako je rekel Košuta... O — oh!

Alma. Ali Ana, za Bóga —

Marta (iz obednice).

10. prizor.

Prejšnji. Marta.

Marta. Ana, samo besedo... oprostite, gospodična Alma...

Alma. O, prosim! (Odpravlja se.)

Ana. Kaj zahtevate, tetka Marta?

Marta (Almi.) Takoj pride na vrt, čez trenotek...

Alma. Torej te počakam. (Odide skozi obednico.)

II. prizor.

Ana. Marta.

Marta. Jaz ne vem, Ana, odkod bi vzela besed, — kako bi ti povedala . . . Zdaj prihaja Broš; ali veš, čemu prihaja?

Ana. Čemu?

Marta. Ana, jaz ti ne prigovarjam. Ti imaš čisto svobodno voljo. A reci samo jedno besedo, reci samo »da« ali »ne«, in vse kar imamo je rešeno ali izgubljeno . . . (Po kratkem odmoru) Ti ne odgovoriš?

Ana (trudno). Kaj hočem odgovoriti?

Marta. O bog, mene peče v srcu; jaz ti ne morem razložiti tako jasno, kakor bi hotela . . . A moja vest je čista, jaz ne mislim ničesar slabega . . . O, da je moralo priti tako daleč . . . Tako življenje! . . .

Ana. A jaz ne morem . . . ne morem . . . Kaj hočete storiti z mano?

Marta. Ne žali se, ubožica; misli si, da so bile vse to samo besede . . . In tako propademo, tako poginemo . . . Ne, ti nisi vzrok tega; ti ne moreš pomagati . . . O bog, to je bilo še jedino . . . toda ne govorimo več o tem . . . Jaz ti nisem rekla ničesar.

Ana. O tetka, kako me ubijate . . .

(Nekdo trka.)

Marta. Naprej!

Peter Broš (vstopi na desni pri glavnem vhodu).

12. prizor.

Prejšnji. Peter Broš.

Broš (precej starikav človek, elegantno oblečen, bolj majhne postave, nanosnik, kozja brada, nekoliko pleše, krog usten neprestan smehljaj). Klanjam se, milostivi!

Marta (zelo uslužno). Dober dan, gospod Broš... Odložite, prosim; izvolite sestri . . . (Ani) Zabavaj gospoda, dokler ne pride Jakob... Ta čas pojdem pripraviti čaj . . . oprostite gospod Broš.

Broš. Klanjam se.

Marta (odide v obednico).

13. prizor.

Ana. Broš.

Broš. Kako se počutite, gospodična Ana? Vaš obrazek je nekoliko truden.

Ana. Hvala, počutim se dobro. Dovolite, da pokličem očeta.

Broš. Ne mudi se, gospodična Ana . . . Jaz bi rad Vam samim . . . a glejte, ljubeznive besede mi nečejo več tako gladko z jezika. Kljub temu, — verjemite mi, da vzpričo Vaših čarobnih očij, ne čutim nič manj vroče, kot najboljši trubadur.

Ana. Kako izvolite?

Broš. Ali niste zapazili že tisočkrat . . . dà, — odlašal sem dolgo časa — s trpljenjem v srcu, verjemite mi . . . Vi ste tako krasni, oboževanja vredni, popolen angelj, — da si nisem upal do danes razločno povedati . . . Toda zdaj, ko sem se bil namenil, da uredim to stvar . . . skratka, — gospodična Ana, ali mi hočete verjeti, da Vas ljubim?

Ana. Dà.

Broš (poparjen, po kratkem odmoru). Ah . . . in . . . ali slutite, čemu prihajam k Vašemu gospodu očetu?

Ana. Dà.

Broš. In . . . dovolite, da govorim o Vas?

Ana. Dà. (Gre v ozadje, odpre vrata na levi) Oče! Gospod Broš bi rad govoril z Vami : . . . (Brošu) Klanjam se. (Odide v obednico.)

Ruda (iz ozadja).

14. prizor.

Broš. Ruda.

Broš. Dober dan, gospod Ruda! — Nikdar še Vas nisem pozdravil tako odkrito in od srca, kakor danes . . .

Ruda. Ah, to je krasno. Odvādil sem se že davno, da bi me pozdravljal kdo odkrito in od srca.

Broš. To je lahko mogoče . . . V takih razmerah se čuti človek nekako pozabljenega, osamljenega . . . In pri Vas, gospod Ruda, je to še posebno razumljivo . . . Smrt gospe soproge Vas je udarila presilno, in potem . . . te gospodarske zadrege . . .

Ruda. Gospodarske zadrege . . . dà, dà . . . izražate se zelo delikatno . . .

Broš. Oprostite, teh stvari nisem opomnil zato, da bi Vas žalil . . . Bodite prepričani, da ga ni nikogar na svetu, ki bi čutil z Vami tako vroče in iskreno kakor jaz . . . Nezgode, ki so zadele Vas, zadele so tudi mene.

Ruda. Ah! — Prosim, sedite!

Broš. Prosim. — Oprostite, govoriti hočem popolnoma jasno in naravnost; po ovinkih se ne pride nikamor . . . Priznati moram, da mi je to

prav za prav težko. Jaz se Vam zdim skoro gotovo samo hladen trgovec, brez duše . . . takorekoč navaden računski stroj . . .

Ruda. Izvolite, to je vendar velik ovinek . . . a govorite dalje, razumem dobro.

Broš. Oh . . . dà, kako sem se hotel izraziti . . . Dozdeva se mi, kakor bi stalo nekaj med nama, — in skoro nehote se nekako ženiram, da bi Vam razložil vso stvar v kratkih besedah . . . V prvi vrsti morda zato, ker kažete Vi sami celo svojim najboljšim prijateljem tako leden — oprostite — naravnost sovražen obraz.

Ruda. Kako pridete do tega? Jaz Vas poslušam jako pazno in s posebnim zanimanjem.

Broš. Verjemite mi, prosim, da me je ganila Vaša stvar že takoj prve dni, ko sem bil prišel na Drénovo . . . Morda se še spominjate nekaterih mojih besed . . . Gradnja te železnice tam doli, ki sloni vsa na mojih ramah — a mimogrede, — kako mislite Vi o ti železnici?

Ruda. Zdi se mi, da je to Vaša stvar. Ako upate, da se bo splačala — tembolje. Želim Vam najboljših uspehov. A o čem ste hoteli govoriti?

Broš. Oprostite, da sem se bil zapletel . . . No, — torej ne mislite, da bi bil ostal na Dre-novem toliko časa samo zaradi tega podjetja . . .

Predvsem me je zadržavalo zanimanje za Vas, gospod Ruda.

Ruda. To je zame prevelika čast.

Broš. Ne, resnično! . . . To prekrasno posestvo! — Čudil sem se, kako malo ga cenijo ljudje! Kakšni zakladi leže v ti zemlji — za boga! Treba bi bilo samo človeka, ki bi se znal ozreti nanje. . . In to, da bi se razkosalo, prodalo! . . . Prišli naj bi tepci, ki bi ne znali izrabiti teh čudovitih naravnih bogastev . . . In kar je glavno, — jaz slutim nekaj posebnega, veličastnega, o čemur se zdaj seveda še ne da govoriti . . . Skratka, zbolelo me je v srce, ko sem bil čul o Vašem polomu . . .

Ruda. Jako mehkosrčen človek ste, gospod Broš, to se Vam mora priznati.

Broš. Ah, Vi me ne razumete prav . . . obšla me je nepotrebna navdušenost. . . Zdelo bi se Vam celo naposled, da iščem svojih koristi, da govorim iz sebičnosti?

Ruda. Ne, ne, nikakor ne; kako bi si mogel predstavljati kaj takega?

Broš. Gotovo, ne predstavljajte si tega, gospod Ruda, prosim Vas . . . Zakaj tačas je prišlo nadme nekaj družega, povsem nepričakovanega, — in prav o tem sem se bil namenil, da govorim z Vami . . . Gospod Ruda, jaz ljubim gospodično Ano, Vašo hčer . . .

Ruda. Ej, vraga, to ste naleteli slabo; to ni zdravo za Vaša leta . . . Ali bi se ne dala vsa stvar povedati kako drugače?

Broš. Kako mislite?

Ruda. Jaz mislim tako: — govorite čisto naravnost in ne v prilikah. «Jaz ljubim», — to je izraz, pod katerim tiči cela kopa različnih misli in dejstev. Pustimo to besedo, kjer je, in sezimo pogumno pod odejo. — Torej!

Broš. Ah, Vi ne veste, kako me žali, da nečete razumeti mojih namenov . . . Glejte, prišlo mi je velikrat na misel, da je naposled vendar nekako žalostno, takole samotariti in preganjati se po svetu brez pravega doma. To ima človek ves drugačen užitek od življenja, če ima družino, kjer se lahko za trenutek odpočije in umiri.

Ruda. Napala Vas je tedaj sentimentalnost. Dà, — to je neprijetno.

Broš. Prosim, poslušajte dalje . . . Oziral sem se dolgo časa po tihem zavetju, kamor bi lahko položil svojo trudno glavo —

Ruda. Ah.

Broš. — in naposled! . . . na obrazu Vaše hčerke, na vsem njenem vedenju, — in na tej romantični, skoro skriti krajini tod okrog leži tako nekaj mehkega, mirnega, da mi je ovladalo dušo

takoj v prvih dneh. In potem se je pridružilo sočutje do Vas, — oprostite, prosim, — da bi Vas segnali sramotno odtod, da bi se priselil tu gor v ta tihi kraj zunanji svet s svojim vsakdanjim hrupom . . .

Ruda. Skratka, namenili ste se, da sežete vmes ter nastopite na pozorišče kot rešilni angel... Ah, kako ste me fino omrežili; natovorili ste na golo resnico toliko lepih besed, da je živ krst ne izvleče več na dan; meni samemu ste razstrli meglo pred očmi. Pobožali ste me po krvavi rami . . . Ta tiha skrita krajina . . . ta mirni dom, kjer bi počival človek z zatisnenimi očmi . . . A zdaj se ruši ta mirni dom in krajina se vdira pod mojimi nogami . . . Kaj hočete? Jasno. Kaj hočete? . . . Ali ste našli v meni tisto skrito podlost? Ali ste jo zavohali tako hitro?

Broš. A prosim, kako sem Vas razžalil?

Ruda. Za Boga, rotim Vas, povejte mi svoje razloge, dokler me ne vklene popolnoma Vaša spretnost in moja ničvrednost . . . Kaj mi ponujate, to veste; ako sem Vas razumel prav, hočete mi vrniti vse, kar je ravnokar zdrsnilo iz mojih rok in kar je toliko lepše, ker je izgubljeno . . . Čutili ste dobro, zakaj ste govorili o mehkem miru, o varnem zavetju, kamor bi človek položil utrujeno

glavo . . . Jaz ga nimam več, tega varnega zavetja, porušil sem ga bil sam. In Vi mi ga hočete zopet odpreti, vabite me znova čez njegov prag . . . Za kakšno ceno? Ponovite, — za kakšno ceno?

Broš. Jaz vidim, gospod Ruda, da ste na čisto napačni poti. Dovolite, — govoril sem tudi v imenu gospodične Ane.

Ruda (vznemirjen). Povedati hočete . . .

Broš. Da me je bila pooblastila ona sama. In verjemite mi, jaz čutim vso to veliko vrednost te izvanredne sreče . . . Opomnili ste, gospod Ruda, da Vam je zavetje izgubljeno: vsprejmite ga zopet iz mojih rok . . . Kakor Vam je znano, ne pogrešam posvetnega blaga —

Ruda. Dà, dà, dà, — in tako dalje. To je nekaka zamena . . . (Vstane nemiren.) Ali bi se ne spodobilo, da bi bil v tem trenutku srečen?

Broš. Upal sem, da Vam ustrežem.

Ruda. Dà . . . ne verjemite mojim besedam. Jaz sem gotovo srečen . . . A zdi se mi, da mi je mraz . . . Na vsem tem leži neka umazana, ostudna péga . . . ali je ne zapazite?

Broš. Ne, jaz Vas ne razumem.

Ruda. Meni se dozdeva tako . . . a to ne kali moje sreče niti najmanj . . . Ozrem se torej svobodno tod naokrog? Česar se dotaknem, je moje, — ne? resnično moje?

Broš. A gospod Ruda.

Ruda. Nikar se ne radujte nad mano. Resnično, — jaz nisem tako otročji, kakor bi se morda videlo. Nekako nejasno mi je pred očmi, to je vse; prišlo mi je v glavo kakor močno vino . . . (Skrivnostno.) A odkrito, zdaj sva še sama, — ali ni nekaj nepravilnega tu vmes, — tako nekaj skritega, nič natančnega . . .

Broš. Jaz ne zapazim ničesar . . .

Ruda. Če Vi ne zapazite, potem seveda . . . Pokličimo torej Ano. (Gre do obednice in obstane.) Dà, jaz sem srečen . . . to se je zgodilo tako nenadno . . . Ničesar pravite?

Broš. A kaj bi bilo?

Ruda (odpre vrata v obednico). Ana! . . . (Pri vratih posluša, po kratkem odmoru hitro, polglasno Brošu.) In Vi, nobenih nepoštenih ovinkov, prosim. Razumete? . . . Ana!

Ana (vstopi).

15. prizor.

Prejšnja. Ana.

Ruda. Gospod Broš te vpraša, če hočeš biti njegova žena.

Ana. Jaz sem Vam pokorna, oče.

Ruda. Kako Anica?

Ana. Jaz sem srečna . . .

Broš (ji stisne roko).

(Nekdo trka.)

Ruda (gre proti vhodnim vratom na desni).

Dolinar (vstopi).

16. prizor.

Prejšnji. Ivan Dolinar (pri vходу na desni).

Ruda (med vsem pričetkom tega prizora v zadregi in raztresen). Ah, gospod Dolinar; Bog z Vami. Kdo bi se Vas nádejal . . .

Dolinar. Prišel sem na Drenovo sinoči — klanjam se gospodična Ana — (pozdravi Broša) a nanaznanil Vam tega nisem prej, ker niti sam nisem pričakoval, da Vas posetim tako nenadno . . . Kako se Vam zdi, — ali se nisem dobro napravil v teh dveh letih? . . .

Ruda. Malo ste se postarali, vidi se, kakor, da ste precej doživeli . . . A, da Vaju predstavim: Ivan Dolinar, imeniten umetnik . . . ali ste že kaj čitali o njem? Pričel je vznemirjati ves svet . . .

Broš. Peter Broš, trgovec (stisneta si roko); jako me veseli, da Vas vidim; pripovedovali so mi že veliko . . .

Ruda. O, jaz sem vedel to čisto natanko, da ne bo ostal tako pod stopnicami . . . in glejte,

zdaj se je bil dvignil čudovito . . . skoro nepričakovano . . .

Dolar. Če je res, tedaj je to Vaša zasluga, gospod Ruda. Takrat, ko nisem imel nikogar, ki bi se hotel zanimati záme, — dali ste mi Vi svojo blagohotno roko, in Vaše delo je vse, kar znam in kar imam . . . Zato bo kmalu treba, da napravi-
viva najin račun.

Ruda. Ne govorite o tem, prosim Vas, ni mi ljubo!

Dolar. Razume se, da Vam Vaše plemenitosti ne morem plačati, — in to mi je neprijetno, zakaj jaz ne vlačim rad dolgov za sabo.

Ruda. Ej prijatelj, obšla Vas je neke vrste zabavljivost.

Ana (gre proti ozadju; Broš se ji približa).

Ruda. Kam, Ana? . . . Vi Dolar, ste spadali nekdam takorekoč k družini . . . zato dovolite, da Vam naznanim prvemu veselo novico.

Dolar. Ah dà, pravili so mi že tam doli . . . Gosposdična Ana, gratuliram Vam! (Stisne roko nji in Brošu.)

Ana. Kako se Vam godi, gospod Ivan? . . . Iznenadili ste nas . . .

Dolar. Godi se mi izvrstno, hvala . . . A da sem Vas iznenadil, to me jako boli, lahko mi

verjamete. V iznenadenjih je namreč zmirom nekaj neprijetnega; človek ima najrajši lahne, komaj čutne prehode. Kako se Vam zdi?

Broš. Zadnje leto ste bili v Italiji, gospod Dolinar, kakor so mi pravili?

Dolinar. Dà, ogledal sem si malo ljudi po svetu.

Broš. In tam doli ste gotovo . . . kako bi se izrazil . . . razširili svoje obzorje, — tako nekako . . . vglobili svoj nenavadni talent . . .

Dolinar. Dà, dà, to je mogoče; tako se po navadi izražajo . . .

Ruda. Glavno je, da ste prišli do lepega imena; zdaj Vam menda ne bo treba več skrbeti tako klavrno za svoj obstanek. Slava sicer še ne prinese denarja seboj, — a lažje je kljub temu.

Dolinar. Prepozno, glejte . . . vsaka izprememba pride prepozno. Človek čaka nanjo toliko časa, da izpije v tem pričakovanju vse, kar je v nji resnično dobrega. In to je žalostno.

Ruda. Za Boga, odkod imate hipoma to mrzlo dušo? Ne pozna se Vam, da bi bili hodili po Italiji . . . In posebno danes nam nikar ne prihajajte s takimi vzdihujočimi besedami . . . v tem trenutku vlada namreč radost po teh prostorih. Ali ni tako? . . . Meni vsaj se zdi, da bi se moral čutiti srečnega . . . Kaj praviš, Anica?

Ana. Jaz ne pravim ničesar, oče.

Ruda. Dà, tako je. Vi morda niti ne veste, Dolinar, kakšne reči so se vršile v tem času tu pri nas . . . To je bilo strahovito . . .

Dolinar. Mislim, da mi je znano.

Broš. A zdaj je v kraju, vse pozabljeno.

Ruda. To je ravno, kar se mi zdi neverjetno. Odpiram oči, da bi razbral jasno, kaj se godi v meni in krog mene, — toda kakor da je megla pred menoj! . . . Govorila sva še ravnokar z Dobnikom . . . Dal mi je jako dober svèt . . . resnično izboren svèt . . . On razume, kaj človeku treba . . . Takrat niti slutil nisem, da bi se izpremenilo tako nenadno, popolnoma nepričakovano . . .

Dolinar. Nepričakovanega, mislim, da se ne zgodi na svetu nič.

Ruda. Kako?

Dolinar. Nič ne. Jaz na priliko sem bil v Monakovem. Počutil sem se prav dobro. A pred štirinajstimi dnevi, nekdam na večer, me je spreletelo hipoma nekaj posebnega; pospravil sem svoje kovčege ter se odpravil še tisto noč v domovino . . . Ali ni to čudno, gospodična Ana?

Broš. A kakšna je bila tista slutnja?

Dolar. Ah, nič posebnega; zazdelo se mi je, da listje odpada in da se bliža jesen.

Marta (med vrati v obednico).

17. prizor.

Prejšnji. Marta.

Marta. Ali izvolite čaj na verandi? Tam je hladneje.

Ruda. Dobro, pojdemo na verando. (Brošu.)
Kaj mislite?

Broš. Kakor Vam drago.

Marta (odide).

18. prizor.

Prejšnji brez Marte.

Ruda (Dolarju). Vi ostanete seveda pri nas, da večerjate z nami . . .

Dolar. Hvala, naravnost nemogoče; na Dre-novem me čaka nocoj še mnogo stvari; oprostite!

Ruda. A da se prikažete kmalu zopet . . .
Dotlej z Bogom! — Prosim, gospod Broš . . .
Anica.

Ana. Pridem.

Ruda odide v obednico z Brošom, ki pozdravi Dolarja.

19. prizor.

Ana. Dolinar.

Ana. Ivan —

Dolinar. Tiho, gospodična Ana, da ne čuje Vaš ženin; lahko bi bil ljubosumen. — Zakaj ne predstavljajte si, da sem prišel tu sem iz kakšnega posebnega vzroka: da bi recimo poslušal kako opravičevanje, kakšne tolažilne besede ali kaj podobnega. Ne, to bi bilo smešno. Prišel sem iz same radovednosti. Hotel sem namreč videti Vaš obraz. Zdelo se mi je, da se je moral izpremeniti na vsak način. Kako bi se lagale tiste nedolžne oči, tiste otroške ustnice, ki so trepetale v poljubu, kakor roža, če se je dotaknem z roko? . . . Na svoje začudenje vidim, da je to čista resnica in moj opravek je torej končan. Samo to sem Vam hotel povedati in ničesar drugzega; iz nepotrebnih besed nastanejo sitnosti. — Klanjam se, gospodična Ana. (Odide na desno.)

20. prizor.

Ana (sama).

Ana. Prodali so mi dušo in telo . . . (Omahne na divan.) O mati, moja mati, ali me ne vidiš? Vzemi me sabo, mati, jaz sem utrujena . . .

Ruda (iz obednice).

21. prizor.

Ana. Ruda.

Ruda. Ana? . . . (Stopi na prag in ko ugleda Ano, obstoji s prepadenim obrazom in sklonjeno glavo.) Kaj je s teboj?

Ana (hlavno). Slabo mi je . . . Pojdimo na verando, na hladen zrak . . .

Zastor.

DRUGO DEJANJE

(Soba ista kakor v prvem dejanju.)

I. prizor.

Alma (iz obednice, odkoder se čuje smeh, govorjenje in žvenket kozarcev). **Koželj** (za njo).

Alma. Resnično, — nevesta sedi v svoji sobi in preišljuje! (Gre proti desni spredaj.)

Koželj (iz obednice). **Alma**, gospodična **Alma**!

Alma. Kako je, gospod **Koželj**?

Koželj. Samo trenutek, prosim, — postojte vendar! . . . Povedati Vam imam nekaj popolnoma resnega . . .

Alma. Tedaj izlijte Vašo resnobo v kratke besede.

Koželj. Bodite prepričani, da sem čisto razjarjen . . . Dva dni že nisem dobil od Vas prijaznega pogleda . . . ali se ne spominjate svojih besed?

Alma. Katere besede mislite?

Koželj. Resnično, — tega ne morem več trpeti! Zdelo se mi je že, da sem najsrečnejši človek na svetu, — in zdaj hipoma ta čudovita ledenost . . . Alma, jaz ne morem več prenašati . . .

Alma. A kaj vendar pričakujete od mene?

Koželj. To je krasno! . . . Jaz ne pričakujem drugega, kakor da mi posvetite par trenutkov; drugo pride samo ob sebi.

Alma. A! . . . Kako ste to mislili?

Koželj. Alma!

Alma. Prosim, dragi moj, ne preblizu! . . . In sploh, — zdaj nimam časa, verjemite mi . . . Moram k naši nevesti . . . Mirno, gospod Koželj . . . nekdo prihaja . . . Na svidenje! (Na desno spredaj.)

Koželj. Vrag me vzemi, — zdi se mi, da sem do cela izgubljen . . .

Dolinar (od desne pri vhodu).

2. prizor.

Koželj. Dolinar.

Dolinar. Samí, gospod inženier?

Koželj. Kakor vidite. Zdaj so ljudje tako suhoparni, da hrepeni človek po samoti, kadar mu je dolgčas. — O Vas so pravili, da niti ne pridete?

Dolar. Čemu bi ne prišel? Kaže se, da bo nocoj lepa zabava. Broš praznuje svojo zaroko prav po knežje.

Koželj. Haha! Kakšen grenak obraz ste napravili; da bi se videli v ogledalu! . . . To se pravi, reči nisem hotel ničesar posebnega . . .

Dolar. Dà . . . vidite: — jaz hodim tod kakor človek, ki ve, da ima izvršiti neko imenitno delo, pa se nikakor ne more domisliti, kakšen da bi bil ta opravek.

Koželj. Hm.

Dolar. Prosim, bodite tako prijazni in nastejte mi natanko in po dobrem premisleku vse zunanosti zaroke, — če so Vam znane.

Koželj. Na kakšen način to mislite? Katere zunanosti?

Dolar. Tako: od začetka . . . Broš je stopil pred očeta gospodične Ane . . . ali je bilo morda narobe: Jakob Ruda je stopil pred gospoda Broša . . .

Koželj. Ne, — kaj vendar govorite! Vršilo se je čisto po navadnem redu.

Dolar. Čudno. In meni se dozdeva, da je vse skupaj zelo nenavadno. Vznemirja me samo to, da ne vem, kje prav za prav tiči ta nenavadnost . . . Da bi imel nekaj trdnega, kar bi se dalo krepko prijeti . . . A tako ne morem storiti ničesar. Obsojen sem samo, da gledam in poslušam.

Koželj. Vi se torej jako zanimате za to zaroko.

Dolar. Dà, moja navada je namreč, da iščem interesantnosti v neznatnih stvareh.

Koželj. Ahà! . . . Toda če poglédam jasno to reč, zdi se tudi meni, kakor bi naletel na nekaj nerazumljivega. Nevesta ni čisto nič vesela in kljub temu se ne brani.

Dolar. T o ste zapazili? . . .

Koželj. Ako se ne motim. Meni je naposled vsejedno; jaz nimam nič pri tem.

Dolar. Če se dobro premisli: jaz tudi ne; a rečem Vam: roke me srbe. Kar se godi zdaj, se ne sme zgoditi, to je gotovo . . . Jaz slutim neko nepoštenost; a kje bi jo zgrabil, tega na svojo žalost ne vem.

Koželj. Morda Vam morem kakorkoli postreči —

Dolar. Hvala; potruditi se bom moral najbrž sam.

Dobnik (od desne).

3. prizor.

Prejšnja. Dobnik.

Koželj. Tako razgreti, papa Dobnik?

Dobnik. Moral sem osebno dol na Drenovo . . . kakšna pot, kakšna grozovita pot! Razblinim se, — gotovo! . . . Ah! . . . Alma je pozabila doma svojo pahljačo . . .

Koželj. In Vi siromak ste morali ponjo?

Dobnik. Kaj se je dalo storiti? Poslala me je . . . Jaz mislim, da ga ni človeka, ki bi se toliko trudil za nocojšnjo veselico, kakor moja malenkost. Vse sloni na mojih ramah.

Koželj. Kje pa se pozna to Vaše delovanje?

Dobnik. To je ravno. Ne pozna se drugod, kakor na mojem potnem obrazu.

Koželj. Tolažite se: navdušenje za dobro stvar ne škoduje nikoli.

Dobnik. Za dobro stvar! — Broš, ta lopov...!

Koželj. Čemu ste se tako razjarili nanj?

Dobnik. Vsak pošten človek se mora zgražati nad njim . . . No, pogledjte, — pogledjte prosim!... Tak obraz,— uljuden, odkrit; mislite si, da ni zlega v tej duši. In vendar je lopov!

Dolar. To so trde besede.

Dobnik. Res je, — in meni je žal, da mi prihajajo na jezik. Ali govoriti se ne da drugače. Jaz nimam tiste spretnosti, da bi olepšaval resnico... In tudi to jako obžalujem. Dandanašnji je mnogo ljudi, ki žive takorekoč samo od olepšavanja resnice; vzemite v roko časnik: — olepšavanje resnice. To je zelo kratkočasno.

Dolar (vedno nemirnejši). Gotovo, zelo kratkočasno je. A povedati ste hoteli nekaj o Brošu?

Dobnik. To je spadalo k stvari. Zakaj vse kar govore o njem, ni drugega kakor olepšavanje resnice. Zdaj sede tam notri: gospod župan, gospod davkar, gospod učitelj in tako dalje. Vsi so trdno prepričani, da je Broš najplemenitejši človek na svetu, da je storil iz same plemenitosti, kar je storil.

Dolinar. In Vam se to ne zdi?

Dobnik. Nikakor ne, oprostite! Kadar govore o posebni plemenitosti kakega človeka, — takoj izgubim zaupanje vanj . . . Nocoj bo deklamoval Justin velik govor Brošu na čast; povedal mi ga je že od prve do zadnje besede —

Koželj. Vam tudi? Jaz sem ga moral poslušati pred dobro uro. Prijel me je na cesti.

Dobnik. No, — in tu proslavlja tega zanikerneža z visokoletečimi besedami kot nekakega rešitelja . . .

Dolinar. In to bo govoril vpričo Rude?

Dobnik. Gotovo. Ruda je človek, ki se ne briga za take stvari; ozmerjate ga lahko pred vsem svetom in ne bo Vas vrgel čez prag; premišljeval bo kvečjem o vzrokih in nagibih Vašega zmerjanja... Tako stavim, da je on sam prvi zapazil Broševo sleparstvo in kakor se vidi, ne gane niti s prstom.

Dolar. Razložite, prosim: — o kakšnem sleparstvu govorite?

Dobnik. To je vendar na dlani . . . Združilo se je več umazanih razlogov v eno samo umazanost. Jaz ne vem, ali se je bil zagledal prej v Rudovo posestvo, ali v njegovo hčer . . . Recimo, da se je vršila stvar takole: spoznal je, kakšno vrednost ima to posestvo posebno zdaj, ko dobimo železnico . . .

Koželj. Jaz sem čul, da misli kopati premog?

Dobnik. Dà, govore tudi o premogu; zakladi leže prav tako lahko pod našimi nogami, kakor kje drugod. Toda denimo to na stran in pomislimo samo na tovarno, na gozde in žage . . . To bi se moralo prodati — škoda, ne? Prišlo bi lahko v roke ljudem, ki bi bili ravno tako nemarni gospodarji, kot je Ruda. Nò, — Ruda bo plačal svoje dolgove z Broševim denarjem — in Broš ostane gospodar. Žrtvoval ni ničesar in vrh tega — fej! To me je razjarilo.

Dolar. Kaj Vas je razjarilo?

Dobnik. Kakor sem rekel: ali se je zagledal prej v Rudovo posestvo ali v njegovo hčer. Zagledal se je v oboje. In takega otroka vržejo v roke temu pohotnemu lopovu.

Koželj. Lopovstvo to ravno ni; malo prehladno je in preveč vsakdanje.

Dobnik. Dà, jaz imam na svojo nesrečo o vsaki stvari svoje posebne nazore; tako tudi o lopovstvu.

Dolar. (zrè vznemirjen preko sobe). Za Boga, ne, to se ne bo zgodilo.

Broš (iz obednice).

4. prizor.

Prejšnji. Broš.

Broš. Kje je Ruda, — in Ana? Zdi se mi, kakor bi se skrivali moji dragi... Ah, naš umetnik, Bog Vas sprimi . . .

Dolar. Dober dan, gospod Broš.

Broš. Ali vidite, — zdaj je tukaj zmirom dovolj gostov! Zdaj se šele pričinja življenje, — prej je bilo tod okoli vse tiho, kakor v zakletem gradu. Naredili smo, kolikor se je dalo . . . Kaj pravite?

Dolar. Resnično, glasneje je zdaj tukaj.

Broš. In nocoj! — To je lepo, da ste se odzvali našemu povabilu; vsa drenovska elita bo na večer tam doli na vrtu; ples, godba, petje, govorance . . .

Dolar. To ima gotovo nekaj poseben pomen...

Broš. Gotovo; to se razume. Jako lep pomen... razložil ga bo učitelj Justin; ne dà se povedati tako v kratkih besedah. A recimo, da praznujemo prepород življenja, — razumete?

Dolinar. Nekoliko.

Dobnik. Prepород življenja, — jako lepo izraženo.

Broš. Kaj ne da? To niso ravno moje besede; tako nekako se je izrazil Justin. A to je vsejedno.

Dobnik. Priznati je treba, da si pridobivate velikih zaslug za naše družabno življenje.

Broš. Ne bodite tako laskavi: zakaj, kdo vé, če ne izvirajo te zasluge iz same sebičnosti.

Dobnik. Tudi to bi ne bilo ničesar slabega: vsak človek je sebičen, — to je naravno.

Koželj. Po Drenovem pripovedujejo, da snujete veliko podjetje.

Broš. La la; same govornice; zdaj se še ne ve ničesar.

Dobnik. Vsekakor, gospod Broš, — od Vas se dá pričakovati zmirom kaj imenitnega.

Broš. Mislite?

Dobnik. Gotovo; nekatere ljudi si moramo predstavljati samo v zvezi z velikimi dejanji.

Dolinar. In z nenavadno srečo.

Broš. Dà, to je resnica; čutim se popolnoma srečnega . . . A to me nekako moti, da niso vsi obrazi tako veseli . . . Gospod Ruda (tišje) — prosim, odkritosrčno, — kakšen se Vam zdi moj tast?

Koželj. Kako?

Dobnik. Pošten človek je.

Broš. Dà, dà, gotovo; o tem tudi govoril nisem . . .

Dobnik. Treba je bilo opomniti, če uvažujemo, da niso vsi ljudje pošteni . . .

Broš. Nò, meni se nekako dozdeva, kakor da so ga nesreče malo preveč potrle; časih si naravnost domišljam, da se je dotaknilo njegovega razuma . . . to seveda so nespametne misli . . .

Dobnik. Imate prav; zelo nespametne so, resnično!

Broš. O tem sem prepričan tudi sam . . . A glejte, kako hodi in kako govori, — priznavam, da sem jako vznemirjen . . . Zato Vas prosim, kakor sem prosil druge svoje goste; bodite mu — tako nekako uslužni, . . . hočem reči, — zanimajte se zanj . . . razumete? . . . da se razvedri . . . Zakaj to mi je neprijetno, kakor si lahko mislite . . . neprijetno je najbrž tudi Vam drugim . . .

Dolarar. In gospodična Ana . . .

Broš. Ah njo . . . he he . . . njo hočem razvedriti sam . . . (Gre proti durim v ozadju na levi in potrka.) Gospod Ruda! (Odpre.) Gospod Ruda, tako sami?

Ruda (znotraj). Kaj je posebnega? Pridem takoj . . . (pride na prag.)

5. prizor.

Prejšnji. Ruda.

Ruda. Kje me potrebujete?

Broš. Ali gospod Ruda, Vaš obraz je tako temán.

Ruda. To nič ne dé; časih mi zlezejo obrvi navzdol. Pregledaval sem račune.

Broš. Čemu je tega treba? Prosim, prepustite to stvar meni.

Ruda. Tudi to?

Broš. Gotovo Vam je neprijetno; zakaj se torej mučiti?

Ruda. Mene zabavajo številke in Vas zabava kaj drugega . . . Prijatelji, ali ne plešete?

Dobnik. Ne še; to pride zvečer.

Broš. Prosim Vaš, dragi gospod Ruda, razvedrite se. Jaz resnično ne razumem, zakaj ste se nam tako odtegnili . . . Naši gosti Vas pogrešajo in jaz sem v zadregi, kako bi Vas izgovarjal . . .

Ruda. Torej pojđimo k njim . . . A predno zaplešemo, bi govoril rad s svojo sestro . . . In kje je Ana?

Broš. Takoj jo pozovemo. (K durim na desni in potrka.)

Alma (pri vratih). Prideva precej, da napravi Ana toaleto.

Ruda. Ubogajmo tedaj in pojđimo. (Proti ozadju.)

Justin (od desne).

Koželj in Dobnik (se posmehneta Dolinarju, ko vstopi Justin.)

6. prizor.

Dolinar in Justin (ko odidejo ostali).

Justin (dolg, suh človek v kratkem površniku). Gospod Dolinar . . . oprostite gospoda . . . gospod Dolinar, govoril bi z Vami par besed na samem.

Dolinar. Izvolite.

Broš, Ruda, Koželj in Dobnik (odidejo).

(V obednici postane tiho.)

Justin. Stvar je namreč taka. Vi ste umetnik, — svetovno izobražen mož, — torej mi je mnogo ležeče na Vašem svetu . . . Kakor Vam je znano, praznujemo nocoj tu na vrtu izvanredno svečanost in ob tej priliki sem prevzel nalogo, da izpregovorim par besed.

Dolinar. Na čast prireditelju.

Justin. Uganili ste . . . to me grozno veseli. Kakor si lahko predstavljate, smatram kot svojo sveto dolžnost, da izvršim prevzeto nalogo častno in spodobno . . . Ali bi Vas ne vznemirjalo, da bi nekoliko pregledali moj govor in izrekli o njem svojo odkrito in objektivno sodbo ter ob enem opomnili kako malenkost o naglasih, gestikulacijah in tako dalje?

Dolinar. Z veseljem, gospod učitelj; prosim, kar pričnite.

Justin. Tu sem bil napisal površno ves govor in zaznamenoval tu pa tam mimogrede kakšno posebno važno kretnjo . . . (Vzame iz žepa papirje in jih da Dolinarju.)

Dolinar. Ali mislite, da so kretnje potrebne?

Justin. A gotovo!

Dolinar. No, — dà! . . . In naslov, — ali se Vam ne zdi nekoliko predolg? (Čita.) »Slavna gospoda! Velecenjeni prijatelji! Ljubeznive dame! Častilci in častilke čistega veselja in proste narave!« —

Justin. Jaz mislim, da ni ravno predolg.

Dolinar. Torej poglejmo dalje. Pokrajino slikate jako lepo, s pesniškim vzletom.

Justin. Trudil sem se, da sem dobil primernih izrazov . . .

Dolar. Oprostite, a ta odstavek se mi zdi nekoliko prisiljen . . . Kaj mislite s tem novim svetom, ki je prišel glasno in nenadno, s harfo in cimbalom in razpetimi prapori v ta pozabljeni kraj, da izžene bolno melanholijo, ki se umika z bledim obrazom in stisnjenimi ustnicami? . . .

Justin. Razlagati Vam ne morem drugače . . .

Dolar. Hm! . . . (Čita.) «Preporoč življenja» . . . ali se niste nekako zapleli v temne pojme?

Justin. Dà, . . . a to je treba, da se bolj čuti nego razume.

Dolar. Ah . . . tako! . . . (Nenadno in vzburjen.) A tu . . . kaj je to? Kaj hočete reči s tem?

Justin. Prosim?

Dolar. Za Boga . . . človek, — tu pišete grozovite stvari! In Ruda bo poslušal Vaš govor?

Justin (vzame papir). Zakaj bi tega ne poslušal? Zavrnil sem obrekovanja in on vé, da je nedolžen. Čita se dobro . . . Zarad kontrasta med lažjo in med resnico . . .

Dolar. Ali ste prepričani, da je to laž? . . .

Justin. O tem vendar ne moremo dvomiti.

Dolar (hladno). Zakaj bi ne dvomili? Dokazali niste nasprotnega. A kljub temu ste preveč odkritosrčni. Dajte, da občudujem še enkrat . . . ta

lepi kontrast med lažjo in med resnico . . . (S papirjem v roki.) Čuli ste torej govorico, «da je Broševa nevesta nedolžna žrtev, katero je zahteval ta čudoviti prepород» . . . Dalje pravite, da so primerjali Rudo z Jeftejem, ki je daroval svojo hčer blagru domovine . . .

Justin. To je vendar poetično.

Dolar. Izrazili ste se namreč poetično; stvar sama na sebi je zelo prozaična. Zakaj niste povedali naravnost, da je prodal svojo hčer?

Justin. A to ni resnica, kakor sem pojasnil malo pozneje.

Dolar. Vzemite torej svoj govor in pojdite . . . Dà, zahtevali ste mojo sodbo: — častitam Vam, gospod učitelj; če boste govorili to reč, vzbudili boste veliko senzacijo.

Justin. Ah! — resnično?

Dolar. Bodite preverjeni. (Gre proti obednici.)

Alma in Ana (iz sobe na desni).

7. prizor.

Prejšnja. Alma. Ana.

Justin. Klanjam se, milostivi!

Alma. Dober dan, gospod učitelj. Ali že znate svojo govoranco?

Justin. Gotovo ; ako izvolite, gospodična Dobnikova —

Dolar. Jaz mislim, gospod Justin, da bi počakali do večera.

Justin. To se razume. Gospodična Alma, — moj govor mora ostati skrivnost, kakor tudi bi Vam rad postregel z nekaterimi odstavki . . .

Ana (Dolarju). Vi ste prišli na nocojšnjo veselico ?

Dolar. Na veselico nisem prišel, gospodična Ana.

Alma. Kako? Vaše besede so nekako skrivnostne.

Dolar. Dà; verjemite mi, moja glava je polna skrivnosti in rad bi se jih iznebil. Gospodična Ana, hotel sem Vas nečesar prositi, a zdaj še ni čas.

Ana. Tedaj odložite.

Dolar (se pokloni ter odide z **Justinom** v obednico).

8. prizor.

Ana. Alma.

Alma. Obljubila si mi, da boš vesela; tej obleki se ne podá resen obraz.

Ana (brez nasmeha). Ali se nisem nasmehljala?

Alma. Dà, tako se smehljajo mrličiči. Tvoj ženin ne bo imel vzroka, da bi se radoval na teboj. In kaj si bodo mislili ljudje, če te vidijo tako? Pozna se ti na obrazu, da si jokala.

Ana. Ah, to ni lepo, Čemu bi jokala? . . .

Alma. Gotovo, tega tudi jaz ne razumem . . . Ali si opazila, s kakšnimi očmi te je pogledal Dolinar?

Ana. Če je potrebno, pojdiva torej k ljudem . . . Ali je med muzikanti tudi kdo, ki igra na vijolino?

Alma. Gotovo.

Ana. Časih sem stala ponoči na balkonu in tam daleč nekje je igral nekdo na vijolino. Niti danes ne vem, kdo je bil. Igral je samo žalostne pesmi.

Alma. Kaj ti prihaja na pamet. (Marta od desne.)

Marta. Jakob?

Alma. Gospoda Rude ni tukaj. (Marta odide.)

Ana. Zdaj torej lahko odideva; ali ni moj obraz že sposoben za družbo?

Alma. Res, v oči je prišlo nekoliko ognja.

Ana. Glej tedaj! Moj obraz je dolgočasen samo v moji sobi; tam je namreč umrla moja mati. Pojdiva tod. (Odideta na desno.)

(Odmor.)

Ruda (iz obednice).

9. prizor.

Ruda.

Ruda (gre po sobi, potem sede v ozadje.) Med vsemi temi ljudmi ni niti jednega, ki bi mi odtegnil svojo roko; smehljajo se mi in priklanjajo. Ali so njihove duše prav tako blatne kakor je moja ali pa imajo meglo pred očmi. Zakaj zdi se mi, da se mi pozna hudodelstvo na obrazu . . . Če bi bil žejen, prepričan sem, da bi prodal svojo hčer za kozarec vina . . . Navaden umor se da opravičiti. Spominjam se, da je sedel nekdaž na zatožni klopi očiten hudodelec. Ubil je svojo mater in tisoč jasnih dokazov je pričalo proti njemu. In vendar so ga oprostili. Zagovornik je preveril sodnike, da oni strašni greh ni bil družega, kakor posledica hipne blaznosti. Jaz ne morem trditi, da bi bil blazen. Moj razum je celo jasnejši nego razum družih ljudi. Jaz sem v stanu, da seciram dejanje samo hladno in natančno, med tem ko ga izvršujem. Drugi ljudje greše v nezavesti, in kadar pride njihova duša v ravnovesje, ne vé o grehu ničesar. Jaz sem grešil s hladnim razumom, — neprestano; vsak dih mojih prsi je bil greh. — Recimo, da bi bil sovražil svojo ženo, dalo bi se razumeti, da sem jo ubijal polagoma in premišljeno deset dolzih let. (Vstane.)

O Bog, kako je bled njen obraz; odpri svoje oči, Marija; glej, jaz sem prišel k tebi; moja duša je izgubljena . . .

(Kratek odmor.)

Marta (iz obednice).

10. prizor.

Ruda. Marta.

Marta. Ti si naročil, da bi govoril rad z mano?

Ruda. Dà, Marta. Povem ti to-le in ubogaj me: pospravi urno svoje stvari in pojdi odtod. Našla boš kakšen posel, — kjerkoli . . . Prosim te, stori to.

Marta. Kaj je s teboj Jakob?

Ruda. Ne skrbi zame. V teh časih bi te ne imel rad poleg sebe. Nihče ne more vedeti, kaj se lahko zgodi.

Marta. A Jakob, — zdaj je vendar vse rešeno?

Ruda. Nasprotno: jaz vidim, da je vse izgubljeno. Sestra, bodi odkritosrčna: ali me resnično ljubiš?

Marta. Čemu vprašuješ to?

Ruda. Ne; ljudje ljubijo tudi največje lopove. A recimo: če si imela poleg ljubezni kdaj nekoliko spoštovanja do mene: ali se ni to omajalo?... Ne?

Marta. Ti si ves iz sebe; umiri se.

Ruda. Pomisli, kaj sem hotel rešiti in kako sem rešil. Pomisli dobro. Živel sem veselo po svetu, uničil s tem življenjem svojo ženo in napravil svoj dom. Razumeš?

Marta. Zakaj misliš na te stvari? To je minilo.

Ruda (mirno). Moj dom me ni hotel več poznati; pričel se je rušiti nad mano . . . A jaz sem se hotel boriti z njim . . . o jaz se nisem udal tako hitro. In kaj sem napravil, kaj misliš, Marta? Prodal sem svojo hčer.

Marta. Za Boga, — Jakob!

Ruda. In kako sem to mojstrsko napravil! Broš je prišel k meni: »Gospod Ruda, jaz ljubim Vašo hčer . . .« V tistem hipu mi je bila jasna vsa stvar . . . Ali jaz, — jaz sem pameten človek! Vse skupaj se je videlo tako nedolžno, vsakdanje in brez vsacega madeža! Zakaj bi se branil? . . . Ana je zadovoljna, Ana je srečna, čemu je treba, da bi ji gledal ravno v obraz?! —

Marta. Jakob, — kakšne reči si domišljaš? Vse je vendar tako jasno. Ana ne bo pogrešala ničesar; nikjer bi ne imela lepšega življenja . . .

Ruda. Dà, dà, dà. To so take besede. Čemu so potrebne, to veš tako dobro kakor jaz . . . Prosim te torej, Marta, odpravi se na pot. Kolikor

mogoče hitro; najboljše ta trenutek . . . Jaz slutim, da bo kmalu vse pri kraju. Kar sem storil, me grize v srcu, in vendar nimam toliko moči, da bi stopil za korak nazaj . . . Ti me ljubiš, a jaz ne maram poleg sebe nikogar, ki me ljubi. Odpravi se torej.

Marta. Mene je strah, Jakob, — ti govoriš blažno.

Ruda. Zato hiti stran od mene.

Broš in Ana (iz obednice.)

II. prizor.

Prejšnja. Broš. Ana.

Broš. Gospod Ruda, župan je doli. Vsprejmite ga uljudno, prosim Vas. (Bližje, zaupno in smehljaje.) To je važen faktor . . . vplivna beseda in denar! Potrebovali ga bomo pri svojih podjetjih; zato ga privimo k sebi: on je zaupen človek in velik bedak.

Ruda. Mislite?

Marta. Kaj iščeš, Ana?

Ana. Gitaro; Alma bo pela na vrtu; tako žele gospodje. (Odide na desno spredaj.)

Ruda, Ubogaj, Marta, kar sem ti rekel.

Ruda in Broš (odideta).

12. prizor.

Ana. Marta.

Marta (sama). Dobro bi bilo, da pošljem po zdravnika . . . Zdaj, ko je vse v najlepšem redu, prihajajo mu take misli . . . (Gre proti durim k obednici in postoji, ko se vrne Ana.)

Ana (pride iz sobe z gitaro, sede na desni spredaj, dotakne se par strun, nato se nasloni na mizo in zakrije obraz z rokami).

Marta. Ana!

Ana (po kratkem odmoru). Tetka Marta, jaz tega ne morem storiti.

Marta. Kaj te žalosti, Anica?

Ana. Glejte, prišel je dvakrat k meni, da bi govoril . . . videla sem ga dobro, četudi mu nisem gledala v obraz, in bil je zmirom bolj bled . . .

Marta. Kdo je bil to?

Ana. Vse polno ljudi je tam doli in vendar se mi je zdelo, da sva bila sama, — jaz in Ivan... Tetka, zakaj ne govorite nikdar več o njem? Ali se ne spominjate, kako ste mi pravili časih pozno v noč, kakšna bo najina poroka? In zdaj se je vrnil . . .

Marta. Poslušaj, Ana —

Ana. Ne, — ne! Jaz nečem slišati ničesar; jaz vem vse tiste besede o svoji dolžnosti. A težko

mi je, tetka Marta . . . jaz sem tako sama. Vsi ste se odvrnili od mene, kakor da sem Vam storila kaj žalega. Kaj sem Vam storila? . . . Kadar me kdo pogleda, izpremeni svoj obraz in smehlja se tako zoprno . . .

Marta. A dušica, to se ti samo zdi . . .

Ana. Oh, jaz vidim dobro . . . In glejte, naposled je stopil k naši mizi: «Kako Vam je nocoj, gospodična Ana?» Roka se mu je tresla, ko je vzdignil kozarec. «Vidite», je dejal, «jaz pijem že ves večer, da malo vznemirim svojo leno kri. Naučiti se imam še imenitnejši govor, nego Justin in govoriti ga moram to uro» . . . Sklonil se je nižje, da bi povedal nekaj družega, a nato je umolknil in odšel. Srečala sem ga na stopnicah... Ah, meni je težko pri srcu . . .

Marta. Pomisli, Anica —

Ana. Molčala bom, tetka Marta. Vi pravite: «Pomisli» — «to je potrebno» — «to je tvoja dolžnost» — in jaz Vam ne morem odgovoriti.

Marta. Ti nimaš dolžnosti; delaj po svoji volji, Ana. Zdaj je še zmirom čas; odreci Brošu svojo roko, — nihče ti ne bo branil. Kaj pride potem — na to ti ni treba misliti . . . In tudi boljše bi bilo. Vedeli bi, pri čem da smo in razšli

bi se po svetu . . . Resnično, — boljše bi bilo, kakor da je tako . . . Jaz se bojim za svojega brata.

Ana. Kaj je očetu?

Marta. Ti ne vidiš ničesar; ti misliš samo nase . . . A jaz sem hotela poslati po zdravnika . . . Ti si ga pripravila tako daleč s svojim vedenjem; on misli, da si nesrečna . . .

Ana. Moj oče misli, da sem nesrečna? Zakaj ne govori več prijazno z menoj? Kadar pridem k njemu, se obrne od mene.

Marta. Ti boš umorila svojega očeta.

Ana (vstane, tiho po kratkem odmoru). Tega niste hoteli reči.

Marta. Ti si domišljaš, da si nesrečna in kažeš to s svojim obrazom vsakemu, kdor te pogleda. Koliko trpi vsled tega tvoj oče, tega ne vidiš . . . Ti nečeš videti ničesar . . .

Ana. Jaz se ne branim; storila bom, kar zahtevate.

Marta. Predstavljala sem si tako lepo; naš dom je rešen; pričelo se bo veselo življenje. Imeli bomo goste, vozili se bomo na Drenovo . . . In po zimi v mesto, v gledišče in na plese . . . Oh, — ne bilo bi me sram družih ljudi; doslej sem hodila v staromodnih, obnošenih oblekah; zdelo se mi je, da gleda ves svet za mano . . . posebno tista

zoprna notarka . . . In glej, vse bi se izpremenilo ; — a ti nečeš misliti ; jaz ne vem, kaj je s teboj... Ali je uboštvo tako prijetno? In naposled, kakšna bi bila tvoja prihodnost!

Ana. Jaz vem to, — dà, jaz vem vse to. Ne govorite, prosim Vas . . .

Marta. Ti misliš na Dolinarja . . . On je lep človek, gotovo! . . . Toda dovoli mi samo besedo: — kaj pričakuješ od njega? Taki ljudje, kakoršen je on, so lahkomiselni in gledajo samo na zabavo. Kakor je delal najbrž z drugimi, tako bi napravil s teboj. Kratkočasil bi se, dokler bi mu uga-jala, in potem bi te mirno odslovil. Tako de-lajo. In on je vrh tega umetnik . . . Da bi imela denar, bi bilo morda drugače. Ne misli nanj.

Ana. In to ste mi povedali tako hladno? Kakor je delal z drugimi, tako bi napravil z mano. — — Oh, tetka Marta, — jaz sem vesela, neizmerno vesela!... Resnično, čemu bi žalovala?... Kakšna lepa prihodnost je pred mano? Moderne obleke, poseti na Drenovem in gledišče in ples... Oh! . . .

Marta. Ti se norčuješ, Anica . . . a delaj svobodno; ne misli na svojega očeta . . .

Ana. Ne, ne norčujem se, gotovo ne! In jaz mislim tudi na očeta . . . Živeli bomo zelo lepo:

Vi, tetka Marta, moj oče, in jaz, — vsi, kolikor nas je. Dom je rešen in naši vozovi in naše obleke; vse je rešeno. In zato bomo nocoj peli in plesali . . . Da, tako je; on se samo kratkočasi, kakor se je kratkočasil z drugimi. — Ali mislite, tetka Marta, da Vam to verjamem?

Marta. Anica, ti si razburjena.

Ana. Od same radosti, tetka Marta. Moj ženin me bo lahko vesel, kaj pravite? Lahko me boste veseli, — vsi vi blagi ljudje. Izpremenila bom svoj obraz tako popolnoma, kakor da bi ne bila jokala še nikdar v svojem življenju; verjemite mi!

Alma (iz obednice).

13. prizor.

Prejšnji. **Alma.**

Alma. Ana, kod hodiš tako dolgo?

Ana. Odpočila sem se nekoliko, — zakaj zdaj se prične kmalu ples tam doli, ne?

Alma. Ti si vesela, kakor se vidi.

Ana. In kako! . . . Katere pesmi boš pela, Alma? . . . Moj glas je postal zadnje čase raskav in trd, ne vem zakaj . . . A poskusimo . . . Povej mi kakšno zelo veselo pesem . . . na priliko — (melanholično in počasi poje)

«Žaluj, žaluj, srcé močno . . .»

Alma. Ana, meni se zdi, da tvoja radost ni narayna.

Ana. Ali dušica, — kaj pa je na svetu naravno! . . . Ta pesem ti torej ne ugaja? Katero drugo . . . (poje)

«Ko pridem jaz k tebi ponoč',
Na okno potrkam gredoč —»

Kaj misliš?

Marta. Ali Ana!

Ana. Oprostite, tetka Marta, ta je malo razposajena. A kadar je človek tako dobre volje, ne gleda na take stvari. Nocoj bomo čuli še veliko podobnega.

Ruda in Dolinar (iz obednice).

14. prizor.

Prejšnji. Ruda. Dolinar.

Ruda (gre v ozadje proti desni in odpre vrata svoje sobe). V moji sobi je temno in drugod nisva sama. (Marti, Almi in Ani.) Ali se ne odpravljate morda na vrt?

Ana. Takoj.

Ana, Marta in Alma (odidejo skozi obednico).

(Kratek odmor.)

15. prizor.

Ruda. Dolinar.

Ruda (gre proti levi, obstane ob oknu, obrnjen od Dolinarja; obrne se nenadno k Dolinarju; skoraj osorno.) Torej govorite.

Dolinar. Težko mi je, gospod Ruda. Ko sem stopil preko Vašega praga, je leglo nekaj nepoštenega na mojo dušo; zrak v Vaših sobah ni čist. Tako se je zgodilo, da je padlo nekaj blata celo na mojo ljubezen. Ali jaz se ne čutim sposobnega in ne poklicanega, da bi ravnal boljše od drugih. In zdaj tudi ni časa, da bi premišljeval, če iščem koristi sebi ali če mi je na srcu blagor — koga družega.

Ruda. Kaj zahtevate od mene? Jaz sem zadnje dni tako plah in nemočen, da bi me pokoril dvehleten otrok.

Dolinar. Pokličite Broša ter mu razodenite, da je bila vsa kupčija prenačljena in da naj se uljudno poslovi ter gre.

Ruda. Čemu to? Kaj bi se vsled tega izpremenilo? Greh se ne da izbrisati.

Dolinar. Kaj se da storiti, to čutite sami; vidi se Vam na obrazu . . . Tedaj storite hitro . . .

Kar dihate zdaj, to ni življenje, — tukaj ni zraka za življenje. Jaz bi oblekel zakrpano suknjo ter si pripravil popotno palico.

Ruda (po kratkem odmoru, glasno in iskreno). Dajte mi roko . . . Želel sem si že davno poštenega človeka; treba je bilo ene same besede iz poštenih ust in vse bi bilo pri kraju . . . (S spremenjenim glasom.) Ali meni je mraz, jaz sem se bal te poštene besede . . . Zdaj je torej dovršeno to življenje? — Ničesar ni več pred mano. Pred mano je noč . . . Da, — kakšno je bilo to življenje? . . . Ali je vredno, da se ozrem za njim z jednim samim pogledom? . . . Trpljenja, — ne, trpljenja ni bilo nikakega; trpeli so drugi namesto mene; jaz sem jim nalival čaše s pelinom . . . Krasota mojih dni je bila strašna; tisti dnevi hodijo zdaj krog mene kakor mrlič, — s širokim smehom in temnimi očmi . . . Vi torej zahtevate, da pokličem Broša? Pokličimo ga . . . A verjemite mi, — čudno mi je pri srcu. Ali nisem bil doslej pošten človek med poštenimi ljudmi? Nikogar ni bilo, da bi mi pljunil v obraz kakor sem zaslužil . . . Toda vrzimo to masko od sebe; to ni tako težko, — in glejte! — strah me je bilo! Zdaj se mi zdi tako vsakdanje in malenkostno . . .

Marta (iz obednice).

16. prizor.

Prejšnja. Marta.

Ruda. Stopi bliže, Marta. Ti si me iskala? Kje je Ana? In Broš? Pokliči ju gor; pokliči vse... Ne, — ostani. (Odpre okno.) Gospod Broš! Gospoda, pridite za trenutek gor! — Zdi se mi, da so muzikanti že tukaj! — — Ti boš videla, Marta — Glej, meni je tako lahko, kakor še nikdar prej. Vredil bom svoje stvari; vse se bo končalo, kakor je treba. Sklenil bom svoj račun, kaj bo potem, to ni naša stvar... Marta, pozdravi gospoda Dolinarja, — on je moj najboljši prijatelj; pokazal mi je ravno pot... To je vse tako jasno, — čemu je bilo treba premišljevati...?

Broš, Dobnik in Koželj (skozi obednico).

17. prizor.

Broš, Dobnik, Koželj. Alma, Ana in drugi (pozneje).

Ruda. Bog Vas sprimi!

Broš. Kaj želite, gospod Ruda?

Ruda. Zdaj me vidite pred sabo, — brez hinavstva na obrazu.

Ana in Alma (za njima nekateri drugi gostje, ki ostanejo deloma med durmi).

Ruda. Očitam vam, da niste bili odkritosrčni z mano. Zakaj ste govorili z mano ljubeznivo in

s spoštovanjem, — zakaj se niste sramovali, da bi dihali isti zrak kakor jaz? . . . Zdaj Vas ostavljam, dragi moji in zato želim, da bi-bil račun med nami jasen. Jaz nimam doma in ne prijateljev; kdor me je ljubil, tega sem uničil s svojo nepoštenostjo. Tako sem pogubil svojo ženo, zapravil svoj dom in prodal svojo hčer . . . . Kakšni bodo moji zadnji dnevi, to je v božjih rokah; zunaj prihaja noč in jaz si želim noči . . . Ne pomilujte me, dragi moji in prosim vas, tudi ne preklinjajte me . . . Ne preklinjaj me, Ana, da sem grešil brez srca nad teboj. Dati ti ne morem ničesar, da bi ti vrnil desetino tega, kar sem ti vzela. Moja ljubezen, tako oblatena in onečastena, bi ti bila na poti in naj bo tvoja prihodnost kakoršnakoli. Boljše -ti bo povsod drugod, kakor ti je bilo poleg mene. Ne spominjaj se name . . . In vsi Vi drugi, — morda se srečamo še kdaj. Gospod Broš, — morda pridem slučajno na Vaš prag, da Vas poprosim kozarec vina in kos kruha . . .

Marta. Za božjo voljo, — ali ne vidite, da je blazen? . . .

Ana. Kaj Vam je oče, — umirite se . . . Oče! —

Broš (gostom). Prosim Vas, odstranite se; tu je treba pred vsem pokoja . . . (Nekateri odhajajo.) Gospod Ruda, ali bi ne bilo dobro, da se malo odpočijete?

Dolar. Kaj je to — za Boga?! — Kdo je blazen?

Ruda. Nič ni posebnega, gospod Dolar. Zdaj ste čuli, — greh se ne da izbrisati.

Ana. Oče, — vzdramite se! . . . kaj delate? . . .

Dolar. Gospodična Ana — ali ga ne razumete?!

Marta. Pustite jo zdaj, pustite jo pri miru; Vi ste tisti, ki je kriv vsega tega . . .

Broš. Predvsem je treba pokoja. (Stopi par korakov h Koželju.) Ali bi ne bili tako prijazni, da bi pohiteli po doktorja? Prosim!

Koželj (odide).

Broš. Gospod Ruda, prosim Vas; izvolite v svojo sobo; lezite malo! —

Dobnik. Zdaj imate, gospod Dolar, — kaj ste napravili? Tacega efekta pač niste pričakovali?

Broš. In tam doli recite, — naj bodo malo bolj tiho . . .

Ruda, Broš, Marta in Ana (odidejo v desno sobo v ozadju).

Dobnik in drugi (v obednico).

Dolar (stoji okamenel).

Zastor.

TRETJE DEJANJE

(Soba kakor prej.)

I. prizor.

Dolar, Dobnik, Koželj (pri igralni mizi).

Dobnik. Broš je vedel na vsak način, zakaj ga je napravil blaznega. In kakšen obraz ima ta lopov! Človek bi se naposled sprijaznil z njim, da bi ne izgledal tako golobje poleg vse svoje ničvrednosti.

Koželj. Sprijaznili bi se z njim? Lepi nazori!

Dolar. Nocoj pije veliko; vest ga segače v grlu . . . Ali slišite Rudo? (Stopi k oknu.) Na vrtu poje.

Dobnik. Lepo je bilo od Broša vsekakor, da ni odpovedal veselice.

Koželj. Čudno, da je pustil Rudo iz sobe.

Dolar. Zakaj ne? . . . Ta hrupna veselost ni družega kot dokaz blaznosti. Kaj ne vidite, kako se mu smeje v obraz?

Dobnik. Ruda naj bi končal celo stvar čisto jednostavno. Spodil naj bi ga odtod. Tako bi bilo vse v redu. (Justinu.) Kako je, gospod govornik?

Justin (od ozadja).

2. prizor.

Prejšnji. Justin.

Justin. Hvala. Počutim se nenavadno dobro.

Dobnik. S svojim govorom ste se odrezali. Škoda, da ga nihče poslušal ni.

Justin. Res, občinstvo je bilo nekoliko raztreseno. A to ni govoru prav nič škodovalo.

Dobnik. Bravo! Kakor se vidi, ste jako samozavestni. A kaj ste mislili s tistim «novim življenjem, ki prihaja v ta zapuščeni grad z razvitimi prapori . . .» — kako ste se prav za prav izrazili?

Justin. Eh . . . oprostite; zdi se mi, da sem se nekoliko zmotil. Na teh obrazih ni ravno mnogo tistega jasnega veselja —

Dolar. Ruda se dovolj veselo poslavlja.

Justin. Vi mislite, da daje slovo svojemu mirnemu, samostanskemu življenju —

Dolar. Ne, tako ravno ne mislim . . . (Vstane izza mize.) Oprostite, meni se ne dá igrati. Zelo nerodno mi je pri srcu.

Dobnik. Kaj imate na vesti?

Dolar. Zdi se mi, da nekaj težkega. Če bi Vam rekel v suhoparnih besedah kar mislim, bi se slišalo prestrašno. Ali pogledajte mi v oči.

Dobnik (po kratkem odmoru). Vi ga nimate na vesti. To se mora zgoditi.

Dolar. Mora? Vi niste človek.

Dobnik. Celo jako pošten. Vi ste vznemirjeni ter se čutite nesrečnega, a mislite isto kakor jaz, ki se čutim srečnega. To se mora zgoditi. Ko bi bil na njegovem mestu recimo jaz, bi bila stvar vsa drugačna; jaz sem namreč potreben na svetu, medtem ko nima on tu čisto nobenega opravka. Če ne pojde danes, pojde jutri . . . Ha . . . ha . . . ha. (Veselo in glasno.) Ali ni imenitno, kako krošnjarimo s skrivnostmi? Vi hodite tod okoli kakor polnočen duh.

Dolar. Jaz bi ga čuval; s svojo srčno krvjo bi ga rešil . . . Ali nekdo stoji med mano in med njim in moje roke so brez moči.

Dobnik (resno in hladno). Vi ga ne boste rešili, to imate prav. Če bi pil pred Vami svoj kozarec . . . če bi ga pil pred Vami, Vi bi ne genili z mezin-
cem . . .

Dolar (tiho in z grozo). Strašni ste . . .

Koželj. Meni je nekaj jasnega . . . pol jasnega; če bi bilo treba povedati z besedami, ne bi mogel tega . . .

Dobnik. Zato rajši molčite. Vi, gospod Justin, ki nimate nobenega dela, pogledjte na vrt in sekundirajte Rudi. Če bote slišali kaj posebnega, pa nam povejte . . .

Dolar. In skrbite, da se mu kaj ne zgodi.

Dobnik (smehljaje). Zakaj si ne naložite sami te skrbi?

Dolar (se obrne v stran). To je nečloveško . . .

Dobnik (Justinu). Dolar Vam je namreč dejal, da samo opazujte, — ničesar družega. Ne vtikajte se dejanski v osebne razmere drugih ljudi.

Justin. Jaz sploh ne vem —

Dobnik. To je dobro, da sploh ne veste . . . Pustite Rudo pri miru. Kakor kdo misli, da se najbolje reši — tako naj stori. Drugače napravlja samo nepravilike drugim in sebi.

Broš (iz ozadja).

3. prizor.

Prejšnji. Broš.

Broš. Gospoda, zadnji ples na vrtu. Potem se preselimo v sobo. Tam doli postaja hladno. (Skrivnostno.) Kaj mislite o ubogem Rudi? . . . Verjemite, da me srce boli . . . Težko mi je, resnično težko.

Dobnik. Prav za prav — Vas je nekako od-slovil, gospod Broš. Ali niste čutili tega?

Broš. Ne, gospod Dobnik, — jaz ne vem, kako govorite. Kakoršen je bil, se vendar ni dalo pričakovati . . . hm . . . ničesar drugzega . . . Vroče mi je, gotovo; zdi se mi, da sem veliko pil . . . Ali prosim Vas gospoda . . . Vi mislite . . . Ne mislite ničesar slabega . . .

Dolar. Nikakor ne, gospod Broš, — mi ne mislimo ničesar slabega. Kako pridete do tega!

Broš. Vse razmere so take. Ali treba jih je razumeti. Jaz sem dober človek. Vsi moji nameni so jasni pred Vami . . . Dà . . . Moja vest je lahka . . . Recite, kakšen dobiček imam od tega? — Posestvo je v neredu, zadolženo. Jaz . . . jaz ga dvignem, s svojim denarjem. To ni nič hudega.

Dobnik. Res, to ni nič hudega. Seveda se ne da tajiti, da boste jako dobro naložili svoj denar.

Koželj. Kopali boste premog, kakor pravijo?

Broš. Eh, — prosim vas . . . In gospodična Ana je zadovoljna . . . Ubožica, — živel je kakor v samostanu. A jaz ji napravim življenje! . . . Ne, gospoda . . . ne karajte me, da postajam sentimentalni. Moje srce je mehko. Jaz hrepenim po svoji nevesti . . .

Dolar. Justin, dajte mu kozarec vode. Slabo mu je.

Broš. Ne, hvala . . . Tako se mi je zavrtelo pred očmi . . . Ne spustim je iz rok, verjemite mi . . . Rožica . . . koliko je že od tega, da nisem imel v naročju tacega otroka . . . Eh, rečem vam, — to je užitek . . . to je razkošje . . . jaz nisem tako star kakor izgledam.

Dobnik. Glejte, glejte Seladona . . . Pripravljate si lepo starost.

Broš. To je treba . . . Človek mora imeti poleg sebe mlado telesce, da mu daljša življenje. Ravnajmo se po izgledu Davidovem . . . A zdaj, prijatelji dragi, prosim vas, pustite igralne mize, zabavajte se z nami. Na vrtu zaplešemo še enkrat, a potem izpraznimo par steklenic v obednici . . . Gospod Dolinar, ne glejte me temno, jaz sem Vaš prijatelj.

Koželj. Pojdimo torej doli.

Alma (iz obednice).

4. prizor.

Prejšnji. **Alma.**

Alma (na pragu). Gospod Koželj!

Koželj. Gospodična Alma!

Alma. Kaj pomeni to? Kod se skrivate?

Koželj. Igrali smo partijo taroka —

Alma. Ah! In kdo mislite, da bo plesal? Godci ne bodo godli samo v svojo zabavo. Gospod Ruda pleše solo, a meni se to ne zdi kratkočasno . . . Takoj dol! In Vas, gospod Dolinar, kliče gospodična Ana! Zmenite se zanjo! . . . (Govori v obednico.)
Gospod Ruda, ljudje tarokirajo!

Ruda (iz ozadja).

5. prizor.

Prejšnji. Ruda.

Ruda. Kakšen ženin pa ste Vi, gospod Broš? Ne držite se kisló! Jaz ljubim ljudi, ki plešejo in kričijo . . . Kolikor bolj plešete in kričite, tem gostejša vam je megla pred očmi. In to je dobro. (Dolinarju.) Kolikor manj človek vidi, tem bolj je srečen. Prva stopinja je ljubezen, druga pijanost in tretja smrt. Smrt je superlativ zemeljske sreče. Zato naj vsakdo gleda, da pride kolikor mogoče hitro na to poslednjo stopnjo . . . Gospod Broš, ne poslušajte me, jaz sem blazen.

Broš. Svetoval sem Vam, gospod Ruda —

Ruda. Da naj bom miren. Da, jaz bom miren. Kmalo, a zdaj je še prezgodaj. V meni je še iskrica življenja; kadar odgori, potem se odpočijem.

Ana (iz ozadja).

6. prizor.

Prejšnji. Ana.

Ana. Prijatelj Ivan, rada bi plesala z Vami.
Dolar (hladno). Na uslugo, gospodična.

Ana. Če boste plesali, kakor govorite, bo najin ples jako mrzel.

Dolar. Nisem najboljše volje, gospodična.

Ana. Razvedrili se bote. Jaz se namreč možim, gospod Dolar. Kaj pravite k temu? To je jedno. (Tišje.) In moj oče je blazen; to je drugo. Zakaj bi ne bila vesela?

Ruda. Gospod Dolar, — jaz si malo odpočijem tu gori. Pridite potem za trenutek k meni. Po plesu.

Ana, Dolar, Alma, Koželj (odidejo).

Ruda (osorno). Ženin, — kaj ne pojdete za nevesto?

Broš (z zopernim smehljajem). Ne bojte se, da mi odide. (Za drugimi.)

7. prizor.

Ruda. Dobnik.

Ruda. Teško mi je, prijatelj Dobnik. V rokah ne čutim več moči, kakor novorojen otrok.

Dobnik. Rekel sem ti zadnjič, Ruda: — ne pripoveduj mi teh stvari. Jaz ti ne svetujem ničesar.

Ne misli, da te pritisnem k sebi in da te tolažim. To bi bilo za trenutek dobro — in uro pozneje bi bilo vse pri starem. Naposled se ne da tajiti: prej si bil pretiran v svoji neverjetni lahkomiselnosti in zdaj si pretiran v svojem obupu . . . Skratka: — stori, kakor se zdi najbolje tebi samemu.

Ruda. Tako strašna je ta pot . . . (Hitro in zaupno.) Čaka me siromaštvo in sramota, nič hujšega, — kaj je tako grozovitega na tem? Zakaj bi se strašil tega? To bi bila samo kazen, — zakaj bi se ognil siloma svoji kázni?

Dobnik. To sem te prašal že jaz sam.

Ruda. Ne, — nikar me ne poslušaj. V zadnjem trenutku izginejo najtemnejše sence. To ni družega kakor otročja bojazen.

Marta (iz ozadja).

8. prizor.

Prejšnja. Marta.

Marta. Jakob, kako ti je?

Ruda. Dobro, Marta. Zakaj nisi storila, kakor sem ti rekel?

Marta. Ah, Jakob, — in ti praviš, da ti je dobro. Čemu ne greš počivat?

Ruda. Jaz pojdem počivat, Marta. — In še to. Jutri, kadar pojdeš odtod, vzemi sabo pismo,

ki ti ga napišem še nocoj in daj ga mojemu bratu.
Pokliči mi Ano.

Marta (odide).

9. prizor.

Dobnik. Ruda.

Ruda. Zdaj bodi tako prijazen, prijatelj in ostavi me samega. Ali mi imaš povedati še kaj posebnega?

Dobnik. Jaz? Ne.

Ruda. Torej z Bogom.

Dobnik. Ruda, — jaz ne bi rad, da bi ostala zarad mene kaplja žolča v tvojem srcu. Poštenemu človeku dam suknjo s telesa. Ti veš, kaj si storil meni in . . . svoji soprogi. To so stare stvari, pustiva jih pri miru . . . A jaz resnično ne vem, čemu bi te klical od groba, če misliš, da ti ne ostane družega. Ako čutiš, da moreš čakati, tedaj bi mi bilo to še ljubše.

Ruda. In ti nimaš nobene gorke besede?

Dobnik. Nobene. (Stisneta si roko.)

Dobnik (odide).

10. prizor.

Ruda (sam).

Ruda (gre po sobi molče in s sklonjeno glavo). . . . .
. . . . . Najboljše je, da se tako zgodi. Ponavljati je treba, da je to najboljše. . .

Zakaj jaz nimam moči, da bi storil ta zadnji korak. Pregovoriti se moram s hladnim razumom, da nima življenje zame nobenega pomena več. Ležalo bi pred mano gnusno in temno, polno vsakdanjih skrbi in zaničljivih pogledov. (Mirno.) Kar ostane, to so samo še formalnosti . . . Ali vendar, — o Bog, jaz nisem vzrok svoji usodi; jaz tega nisem zaslužil. Kaj nisem čutil v sebi moči in volje, da bi delal najboljša dela? Kdo mi je zavezal oči, da sem prišel v ta strašni propad . . . (Tiho, obupano.) O Bog, o Bog, — kaj ni poti nazaj? —

Ana (iz ozadja).

II. prizor.

Ruda. Ana.

Ana. Ali ste me klicali, oče? — Glejte, zdaj sem vesela, kakor ste želeli.

Ruda (k nji, hitro). Ana, — oprosti mi, dete moje! . . .

Ana. Kaj zahtevate od mene, oče? Ali nisem storila vsega, kar je potrebno?

Ruda. Ne morem te prositi, Ana, da pozabiš — na svojo nesrečo in na mojo krivdo. Jaz niti ne morem zahtevati od tebe, da bi mi oprostila kakor svojemu očetu. Ali Ana, ne zgražaj se, kadar se boš spominjala name. Ti čutiš samo pregreho,

ki sem jo bil storil nad tabo; kar je bilo dobrega v mojem srcu, tega ne poznaš — a to je podobno opravičevanju, in opravičevati se nečem . . . Ana, ne odreci mi ene solze, kadar — — (prekine se nenadno). Bog s teboj torej, dete moje.

Ana. A jaz sem vesela, oče; kako govorite?! — Glejte, meni gori obraz od veselja; jaz sem plesala in pela; govorila sem z gospodom Brošom, kakor se spodobi. Kaj je treba še več? —

Ruda. Koliko si trpela, — a to se bo končalo, Anica. Ti ne boš nesrečna, tvoja duša je predobra. Ti angelj moj, daj, da vidim še enkrat tvoje oči.

Ana. Jaz bom srečna, — samo da ste srečni Vi. Oprostiti Vam nimam ničesar, oče.

Ruda. Tvoj obraz se je spremenil, Anica.

Ana. To je od plesa, oče — in glava me boli, — to je od vina . . . Želela bi samo, da bi nocojšnji večer ne minil nikoli, — da bi bil zmirom ta hrup in ples. Jaz se bojim miru . . . Ah, ne hudujte se nad mano, da govorim tako. Odslej bom govorila samo, kakor je treba. O jaz sem srečna . . .

Ruda (korak od nje, mirno in hladno). Dà, to je bilo neumno, da sem te prosil oproščenja zdaj. Neumno je bilo, da sem pričakoval besedo iz tvojega srca. To se ne da oprati drugače, — tu ni dru-

zega zadoščenja — — Ne smem ti stisniti roke, ne ti pogledati v oči, dokler ne očistim svojega življenja? To je tvoja pravica, da se obračaš od mene . . .

Ana (glasno in močno). Oče, — vse sem Vam dala in Vi me žalite . . . Svoje življenje sem dala za Vaš dom, — jaz nisem imela drugega kakor svoje življenje . . .

Ruda. Ali kljub temu, — daj mi roko, četudi hladno, in ostani zdrava, Anica. Spomni se časih, da je bilo moje trpljenje veliko, — in da je največje v tej uri. Bog te čuvaj!

Ana. Kam pojdete, oče?

Ruda. Počivat, dete moje; jaz sem utrujen.
(Gre k pisalni mizi in piše.)

Dolinar (iz ozadja).

12. prizor.

Prejšnja. Dolinar.

Dolinar. Gospod Ruda?

Ruda. Dobro, da ste prišli. Za trenutek prosim. (Zgane pismo in ga pusti na mizi. K Dolinarju, hitro.) Glejte torej, kako se nam je ponesrečilo; zadeli niste pravega. Jaz sem vedel že takrat, kje je prava pot. Ali človek se brani te poti, dokler je mogoče. Vi torej veste, gospod Dolinar?

Dolinar (negotovo). Ne razumem Vas —

Ruda. Recimo torej, da me ne razumete. Ali tu ni treba nič prikrivanja, gospod Dolinar. Vaša dolžnost ni, da me primete za roko in da mi branite. Storili bi mi s tem najslabšo uslugo, razumete? Zdaj tega ne potrebujem več. Zatajite malo svoje sočutje, če se Vam je morda srce stisnilo in pogledjte name s hladnimi očmi, — ne preostane mi ničesar drugega. (Bolj mehko.) Oprostite mi, kar sem Vam storil žalega v zadnjem času in (tiho in hitro) ljubite jo bolj, kakor sem jo ljubil jaz.

Dolinar (neodločno). Ali ni mogoče —?

Ruda. Zame ni mogoče. Moja preteklost leži na mojih ramenih... In to breme je tako težko. Bežati bi moral iz svojega doma — tat svojega otroka... Kje bi mogel najti pokoja? Glejte moj dom se je zrušil, — in jaz naj bi stal ob strani in gledal razvaline?... Ne branite mi in zakrijte obraz... Tako je torej vse v redu in moja duša je lahka. (Hladno.) To pismo oddajte Marti. Z Bogom! (Dolinar stopi korak k njemu.) Oprostite, gospod Dolinar — ne trudite se; to bi ne koristilo. Danes ali jutri — naposled je to vsejedno. (Odide zadaj na desni.)

Dolinar. Ali vendar, — za Boga, to je strašno.

13. prizor.

Ana. Dolinar.

Ana. Kaj se godi z mojim očetom?

Dolinar (burno). Jaz ne vem ničesar. O Bog, — ali nismo ravnali z njim kakor lopovi? Pustil je greh na naših dušah . . . Ali jaz si umijem roke . . . Jaz si umijem roke. Zakaj bi mu branil? Zakaj bi morali trpeti ravno Vi? In zakaj bi moral trpeti on? . . . Ne očitajte mi ničesar! Ne morete mi očitati, da sem delal zase . . . Ali če tudi mi ne boste oprostili, — jaz nisem mislil nase. Bog mi je priča.

Ana. Kaj Vam je, gospod Dolinar?

Dolinar. A zdaj ste prosti, — zdaj nimate rešiti nikogar s svojim telesom. Zdaj ste prosti in brez doma . . . Kamorkoli pojdete, gospodična Ana, — spominjajte se name; nihče Vas ni ljubil tako, kakor sem Vas ljubil jaz . . .

Ana. Zdaj ne govorite več tako z menoj, gospod Dolinar, zdaj je prepozno. Če imate kaj sočutja, molčite o prejšnjih časih. Ali ne vidite, kako je meni?

Dolinar. To je zdaj minilo. A kakšen bi moral biti, da bi Vas prosil ljubezni v tem trenutku? Polovico tvoje nesreče sem nosil jaz, Anica,

dušica moja; za vsako solzo iz tvojih oči bi dal kapljo svoje srčne krvi, Anica . . . Prišel sem po te, a bilo je prepozno. Vse moje življenje je bilo v tebi, vsa moja prihodnost. Moje življenje je nemirno, in moja prihodnost nejasna, — a v meni je toliko svobodne moči, da bi si upal posuti z rožami tvojo pot. Roko v roki pojdeš z mano do slave, do razkošja —

Ana. Vsa moja sreča je za mano; pred mano je prazno življenje . . . (Prisiljeno ravnodušno.) Ali vendar, kam ste zašli! — Moj oče bo imel dom, ne bodo ga izganjali na cesto. Moja teta bo imela moderne toalete, kočije in konje, da se vozi v mesto na veselice. To je dovolj, družega ni treba, — Jaz — jaz ne bom imela ničesar. . . . (Zakrije obraz.) Zakaj si prišel tako pozno, Ivan?

Dolar (tišje). Zdaj ni več prepozno. Ali mene je strah!

Broš (iz ozadja).

(V obednici se začuje šum, razgovor in smeh.)

14. prizor.

Prejšnja. Broš.

Broš (vinjen, da se mu zapleta jezik; a hodi ravno, poje). Oj ti Polon — Polončica . . . Kakšna radost! Meni se zibljejo solnca pred očmi . . .

Pridi, Anica . . . Tu sem na srce moje, Bogomila . . .

Dolar. Zakaj ste takò ginjeni, gospod Broš?

Broš (kazalec pred obrazom, s surovo hudomušnostjo). Vi, gospod Dolar . . . Vi imate nekaj na vesti, Vi ne gledate tako, kakor gledajo pošteni ljudje . . . Nikar nobenih skrivnosti, — grehi se povedo naravnost, hinavske oči niso lepe . . . Jaz na priliko, — pogledajte mene . . . kar delam, to delam pred vsem svetom, vsakdo mi lahko gleda na prste. Sploh je moj karakter jakò srečen, — Ana, ti boš zadovoljna z menoj . . . Oj Anica, — nikar, nikar se me ne boj — ah, kam uhajaš pred menoj — hohó, — rima! — Anica, nocoj se ti prezentiram, kakor sem v resnici: človek vesel, razposajen, — zakaj moje srce je mlado. Ne glej na mojo plešo, Anica . . . Jaz sem sposoben . . . haha, jaz sem sposoben . . . Pleša ne dokazuje ničesar.

Ana. Pustite me . . . mene je strah . . .

Dobnik (iz ozadja).

15. prizor.

Prejšnji. Dobnik.

Dobnik. Ali ne pridete, Dolar? — Steklenice prihajajo na mizo. Družba se je preselila, zakaj na vrtu je mraz.

Dolar. Meni je mraz tudi tu notri.

Dobnik. Vi ne izgledate ravno imenitno. Kaj ste imeli z njim? Ruda je šel preko vrta hitro in mirno, a bled je bil zelo. Justin se je po Vašem nalogu opletal okoli njega; povedal sem mu še enkrat, da naj pusti ljudi pri miru . . . (Stopi z njim v stran.)

Broš (Ani s surovo strastjo, blizu nje, ona se mu umika). Nikar ne trepeči, golobica moja . . . Jaz te ljubim . . . vse moje telo gori od ljubezni . . . objamem te do omedlevice . . .

Ana. Pojdite stran . . . stran . . . (Oba v obednico.)

16. prizor.

Dolar. **Dobnik.**

Dobnik. In kaj imate Vi pri tem? Kaj Vas to vznemirja?

Dolar. Ali bi ga ne mogel obdržati vsaj za ta hip? Storil bi svojo dolžnost . . . Meni je strašno pri srcu . . . Ne morem si misliti . . . Glava mi je tako težka . . . Ali se je moralo to zgoditi?

Dobnik. Poslušajte, gospod Dolar. Vsakemu človeku pride ura, ko je zanj poslednji čas, da izgine. Če tega ne stori, vlačí se po svetu brez duše in brez življenja, v nadlego sebi in drugim ljudem.

Za Rudo je prišla tista ura. Ako bi Vas prosil, storili bi bili najboljše, da bi ga vodili za roko tja, kamor je moral sam. Ta filozofija ni lepa, a pametna je.

Dolinar. Grozovita je.

Dobnik. Kakor že hočete . . . Naposled, — Ana se je hotela darovati na vsak način za njegov dom. Zdaj ostane sicer ubožica, — a boljše bo zanjo. Če ste imeli kaj opravka z Rudovo zadnjo uro, — pomislite, da ste rešili njegovo hčer. In ona je tega vredna.

Dolinar. Naj bi jo rešil kdo drugi, — jaz bi tega ne smel storiti. Jaz ne.

Dobnik. Sploh pa ne mislite, da je čakal Ruda ravno Vašega dovoljenja.

Alma (iz ozadja).

17. prizor.

Prejšnji. Alma.

Alma. Papa, viktorija! — Pardon, gospod Dolinar.

Dobnik. Kaj je Alma?

Alma. Ah, nič posebnega. (Tišje.) Koželj pride jutri po mojo roko.

Dobnik (malovažno). Ah!

Alma. Tako! — «Ah!» — Vam je torej to vsejedno?

Dobnik. Kaj nisi dejala sama, da ni to nič posebnega? — Naposled moje dovoljenje nikakor še ni zagotovljeno.

Alma. Papa, to je moja stvar. Gospod Koželj, — klobuk in suknjo, mi odhajamo.

Koželj (iz ozadja).

Justin (od desne).

18. prizor.

Koželj, Dobnik, Dolinar, Alma, Justin.

Justin (prepaden). O Bog in jaz sem to slutil... Stojim kakor kamen, ne da bi ganil z roko...

Dobnik (mirno). Pripovedujte, gospod učitelj.

Justin. Zakaj ste mi dejali, da naj pazim nanj; vedeli ste torej čisto dobro —

Dobnik (trdo). Mi nismo vedeli ničesar. Govorite jasno!

Justin. Ruda vam gre s silnimi koraki . . . izginil mi je skoro izpred oči . . . In ne po stezi, naravnost čez grmovje. Opraskal sem si roke in raztrgal suknjo. In tam gori obstoji, dvajset korakov od mene. Nebo je jasno in videl sem ga razločno. Stal je vrh skale, kakor črn kip . . . O! — Kakšen glas Vam je bil to, za Boga! —

Kakor, da se je oglasilo tam v globočini, iz vode. Zaklical je «Marija» tako čudovito, strašno, da me je zazebló v kri in mozeg . . . Potem pa ni bilo na skali ničesar več in doli v tolmunu je zašumelo.

(Odmor.)

Dajte mi vode, meni se vrti pred očmi?

Dolinar (vzame z mize kozarec vode in ga da Justinu).

Torej —?

Koželj. To je grozovito . . . (hitro v obednico.)

Dobnik. Ne zgražajte se; storil je popolnoma pametno. Šel je počivat, ker je bil utrujen.

Alma. Kje je Ana?

Ana (hitro iz ozadja).

Broš (za njo).

19. prizor.

Prejšnji. Ana. Broš. Gosti in Marta (pozneje).

Ana. Rešite me tega človeka . . . (Dolinarju.) Jaz ne morem več . . . Vzemi me sabo Ivan, stran odtod . . .

Broš. Nevestica, zakaj bežiš pred mano . . . ? «Daj da te objamem, od ljubezni vnet» . . . Ali tičica, ti si vendar moja . . .

Alma (Brošu). Hé, Vi, pustite jo pri miru . . . Ali ne veste, kaj se je zgodilo?

Gosti (iz obednice, prestrašeni obrazi).

I. Gost. To je grozno!

II. Gost. Kdo ga je videl?

Alma (Ani). Ne prestraši se, Anica. Tvoj oče je mrtev.

Ana (obstoji z povešenimi rokami, po kratkem odmoru omahne v naročje Dolinarju). Glej, vse je umrlo zame. Ti me varuj, Ivan!

Dolinar. Ne boj se Anica, ti pojdeš z mano.

Broš. To je moj opravek, gospod Dolinar.

Dobnik (mirno). Dajte mu klofuto, Justin . . .
(Pri Ani.) Samo lahka omedlevica. Minilo bo takoj.

Broš (proti obednici), **Justin** (za njim).

Marta (iz obednice). Kje je Jakob?

Dobnik. Gospodična, Ruda Vam je dejal, da pojdite odtod . . . Pospravite svoje stvari; zdaj ste v tuji hiši.

Dolinar (nese Ano na rokah na divan).

Zastor.

Od istega pisatelja so izšle v moji založbi

„Vinjete“

vel. 8°. str. 318, s pomembno zaključno vinjeto.

Cena izvodu 3 K 60 v., elegantno vezanemu
4 K 60 v., po pošti 20 v. več.

L. Schwentner

založnik in knjigotržec v Ljubljani.

